

METODICKÁ PŘÍRUČKA
k učebnici

**HUDEBNÍ
VÝCHOVA**
pro 2. ročník základní školy

SPN – pedagogické nakladatelství,
akciová společnost,
Praha 2002

Tato metodická příručka pro učitele se vztahuje k učebnici Hudební výchova pro 2. ročník základní školy, **schválené MŠMT ČR pod č. j. 17203/98-22 dne 19. dubna 1998 k zařazení do seznamu učebnic pro základní školy.**

Učebnice je zpracována podle osnov vzdělávacího programu Základní škola.

Metodická příručka poskytuje i pokyny a náměty pro práci s **kompaktním diskem**, který je doplňkem učebnice.

Publikace je součástí koncepční řady učebnic hudební výchovy pro základní školu.

Vzhledem ke kvalitě celého projektu učebnic jim byla udělena **jednotná schvalovací doložka MŠMT ČR.**

Hudební výchova pro 1. ročník základní školy
Hudební výchova pro 2. ročník základní školy
Hudební výchova pro 3. ročník základní školy
Hudební výchova pro 4. ročník základní školy
Hudební výchova pro 5. ročník základní školy
Hudební výchova pro 6. ročník základní školy
Hudební výchova pro 7. ročník základní školy
Hudební výchova pro 8. ročník základní školy
Hudební výchova pro 9. ročník základní školy

Ke každému titulu je vydán kompaktní disk s nahrávkami hudebních ukázek, s nimiž učebnice pracuje a s kterými by se žáci měli seznámit.

OBSAH

Jak pracovat s učebnicí hudební výchovy 4
Co je obsahem metodické příručky 4

Hra na rytmické nástroje Orffova instrumentáře 6

Metodické poznámky k jednotlivým setkáním 13

1. hudební nápadník: **Počasí 13**
2. hudební nápadník: **Vlny a vlnky 20**
3. hudební nápadník: **Ovoce 24**
4. hudební nápadník: **Otázka a odpověď 28**
5. hudební nápadník: **Přání 31**
6. hudební nápadník: **Zvířátka 34**
7. hudební nápadník: **Na stavbě 38**
8. hudební nápadník: **Zrcadlo 41**
9. hudební nápadník: **Řemesla 46**
10. hudební nápadník: **Vánoce 50**
11. hudební nápadník: **V kuchyni 51**
12. hudební nápadník: **Na svatbě 55**
13. hudební nápadník: **Sny 59**
14. hudební nápadník: **Muzikanti 62**
15. hudební nápadník: **Zvědavost - zvědavost 65**
16. hudební nápadník: **Já - ty - my 68**
17. hudební nápadník: **Létání 71**
18. hudební nápadník: **V zoologické zahradě 73**
19. hudební nápadník: **V přírodě 76**
20. hudební nápadník: **V lese a u potoka 78**

Jak pracovat s učebnicí hudební výchovy

Motto:

Velký člověk je ten, kdo si uchrání své dětské srdce.

Mong Dsi

Odpověď na otázku, jak pracovat s novými učebnicemi hudební výchovy, je vcelku jednoduchá: tvořivě. Chceme-li vychovávat děti ke kreativitě, musíme být v první řadě kreativní sami.

Učebnice i tato metodická příručka byly psány se záměrem posloužit co největšímu okruhu učitelů a žáků. To znamená, aby si každý mohl vybrat podle toho, k čemu nejvíce tíhne, ale také podle materiálních možností dané školy. Učebnice pro 2. ročník je rozvržena do dvaceti kapitol - setkání, jejichž obsahem je nejen zpěv, ale také pohybové a instrumentální činnosti a samozřejmě i poslechové aktivity. Jak dlouho se učitel u jednotlivých setkání pozdrží, záleží pouze na něm. Některá setkání mohou být pojata jako jedna výchovně-vzdělávací jednotka, jiná (např. 6. setkání: Zvířátka) v jedné vyučovací hodině stihnout nelze. V zásadě pak platí, že setkání a do nich zařazené písničky odpovídají svým obsahem průběhu ročních období. Určitým vodítkem pro rozvržení učiva může být např. setkání Vánoce. **Velmi důležité je dodržení posloupnosti jednotlivých setkání, a to vzhledem k tomu, že se náročnost hudebních činností neustále zvyšuje.** Na první pohled je tento systém posloupnosti vidět ve výběru písní. V prvních setkáních na děti čekají písničky s jednoduchými nápěvy a malým hlasovým rozsahem (např. Kočka leze dírou), v posledních setkáních budete s dětmi zpívat již náročné písně s obtížnější melodikou a větším pěveckým rozsahem (Žezulička, Já do lesa nepojedu). Pokud byste ve výuce nepostupovali od prvního setkání k poslednímu, ale různě byste mezi jednotlivými setkáními přeskakovali, učebnice by naprosto ztratila smysl, který má. Jednotlivé činnosti na sebe totiž navazují, vzájemně se prolínají a doplňují. Až budete podle učebnice pracovat s dětmi déle, sami tuto provázanost objevíte.

Co je obsahem metodické příručky

Tato metodická příručka chce být pomocníkem nejen pro začínající učitele hudební výchovy; mnohé poznatky a nápady mohou využít i zkušení pedagogové. K jednotlivým setkáním v učebnici přísluší vždy tzv. hudební nápadník. Nápadník proto, že zde najdete nápady a náměty, které můžete (nebo také nemusíte) při své práci v hodině

hudební výchovy využít. Z metodické příručky se například dozvíte, jak pracovat s obtížnějšími místy v písních, kde je zapotřebí věnovat se výslovnosti textu, jak nacvičovat dialogické písně apod. Obsahem metodické příručky jsou také nové nebo alternativní rytmické či pohybové doprovody. V jednotlivých hudebních nápadnících jsou dále samostatně zpracovány oblasti, které volně prolínají hudební výchovou. Jedná se o sluchovou analýzu a intonační dovednosti.

Každé setkání v učebnici obsahuje alespoň jednu hudební ukázkou k poslechu. Poslechové ukázky jsou vyznačeny modrým podtiskem. Jsou dvojího typu. V první řadě se jedná o skladby, které jsou nahrány na kompaktním disku. Ty jsou vždy uváděny v širším modrém proužku, s logem značícím poslech, a hlavně je zde zapsáno číslo, pod kterým je ukázka nahrána na CD. (Číslo uvedené v seznamu poslechových skladeb v závěru učebnice patří jednotlivým setkáním, nikoli tedy ukázce na kompaktním disku.) V užším modrém proužku bez loga jsou uváděny poslechové ukázky, které hraje dětem podle notového záznamu sám vyučující. Jedná se o velmi jednoduché - tzv. instrukativní - skladbičky, které jsou schopni zahrát i žáci navštěvující ZUŠ. V metodické příručce - v příslušném hudebním nápadníku - najdete ke skladbám, které budou děti poslouchat z kompaktního disku, informace umožňující lépe proniknout k danému dílu. **Tyto poznámky, které jsou určeny vám vyučujícím, doporučuji číst před vlastním poslechem sklady.** Dozvíte se zde zajímavosti související se vznikem hudební skladby, seznámíte se s obsahem některých hudebních děl. V závěru každého hudebního nápadníku najdete konkrétní námět, jak využít poslechovou ukázkou při práci s dětmi. Důležitý je samozřejmě soustředěný poslech a vnímání hudby. Vzhledem k věkové specifice dětí však i v tomto ročníku spojuji poslech s pohybem.

Pro práci s metodickou příručkou, ale i s učebnicí hudební výchovy platí, že je třeba předem promyslet činnosti, kterým se chceme v hodině věnovat. Mnohé činnosti je totiž nutné si předem vyzkoušet.

Autorka

Hra na rytmické nástroje Orffova instrumentáře

Rámový bubínek (obr. 1, 2)

Na bubínek hrajeme základní pulzující doby (většinou čtvrtové noty) nebo přízvukné doby v taktu (první doba taktu). Bubínek držíme za rám v levé ruce. Na nástroj hrajeme palcem, prostředníčkem nebo bříškem prstů pravé ruky. Prsty se nesmí při hře na bláně bubínku zastavit, musí od ní vždy lehce odskočit, aby netlumily vibraci blány. Úhozy vedeme ke kraji bubínku, protože úder do středu blány má poměrně chudou rezonanci. Pokud hrajeme na bubínek paličkou, užíváme měkkou plstěnou paličku.

Hůlky (claves, ozvučná dřívka, obr. 3, 4)

Hůlky využijeme ke hře rychlejších pasáží (noty osminové). Jejich zvuk je velmi krátký, bez dozvuku. Na tento nástroj můžeme hrát dvěma způsoby.

1. Hůlky držíme mezi ukazováčkem a palcem tak, aby jejich konce zůstaly volné (držíme je asi ve čtvrtině). Hůlkami hrajeme vzájemně o sebe. Pokud bychom nenechali konce hůlek volné, tlumili bychom zvuk nástroje.

2. Dlaň levé ruky sevřeme jakoby v pěst - prsty pokrčíme, čímž mezi prsty a dlaní vytvoříme rezonanční prostor. Na konce pokrčených prstů pak položíme jednu hůlku. Úhozy provádíme hůlkou v pravé ruce, ze které se vlastně stala palička.

Tamburína (obr. 5)

Tamburína je velmi podobná rámovému bubínku. V jejím rámu jsou zasazeny malé kovové talířky, které při úderu vydávají chřestivý zvuk. Tamburínu držíme v levé ruce, zvuk vyluzujeme úderem pravé ruky do lůbu nástroje. Některé tamburíny mají současně i blánu - jako rámový bubínek. Střídavou hrou na blánu nástroje palcem a úderem prstů do lůbů tamburíny vyluzujeme na nástroji dva odlišné zvuky.

Triangl (obr. 6)

Zvuk triangu má velký dozvuk, proto se hodí ke hře dlouhých tónů (půlové, celé noty). S frekvencí hry na tento nástroj bychom to neměli přehánět, spíše bychom jej měli využít ke zdůraznění začátků jednotlivých frází nebo k zvukovému ozvláštňování písní. Na triangl hrajeme tloučkem, což je kovová palička, kterou vedeme úderem na vodorovnou část triangu. Nástroj držíme za nylonové vlákno v levé ruce.

Činel (obr. 7)

Činel držíme v levé ruce za poutko. Na nástroj hrajeme měkkou plstěnou paličkou. Jemné, ale znělé úderem vedeme k okraji talíře. Na činely hrajeme opět střídavě, většinou na těžké doby taktů, dvoutaktí či čtyřtaktí. Hru dvou talířů o sebe nepoužíváme.

Rolníčky (obr. 8)

Držíme je za držátko v levé ruce. Pravou pěstí pak vedeme úderem do „rámků“ rolníček.

Drhlo (obr. 9, 10)

Nástroj (dřevěný dutý válec s drážkami) držíme v levé ruce, hrajeme na něj dřívkem, které držíme v pravé ruce. Zvuky vyluzujeme přejížděním dřívka po nástroji, a to buď směrem od sebe, nebo k sobě.

Pandeiro (cinkadlo, obr. 11), maracas (chřestidlo, obr. 12)

Cinkadlo držíme v pravé ruce za rukojeť. Zvuk vyluzujeme trhavými pohyby ruky. Pokud držíme nástroj v levé ruce (nástroj je ve vodorovné poloze s talířky směrem dolů), vyluzujeme zvuky úderem pravé ruky o dřevěnou část nástroje.

Dřevěný blok (obr. 13, 14)

Dřevěný blok držíme na dlani levé ruky. Hrajeme na něj dřevěnou paličkou. Dřevěný blok může mít také podobu tzv. rourového bubínku (obr. 14), kdy každý konec nástroje vydává jiný zvuk. Pro rozdílnost výšky tónů hrajeme střídavě na obou koncích tohoto nástroje.

Prstové činelky (obr. 15, 16)

V každé ruce držíme za poutko jeden činelek. Zvuk vyluzujeme hrou o hrany nástroje. Činelky držíme ve vodorovné poloze. Okrajem jednoho činelku vždy udeříme do okraje činelku druhého. Úderem obou činelků můžeme vést také naproti sobě.

Držení paliček (obr. 17)

Držení paliček nesmí být nikdy křečovitě, pohyby při hře vycházejí z uvolněného zápěstí. Lokty jsou mírně odtaženy od těla podobně jako při hře na zobcovou flétnu. Po úderu do kamene melodického nástroje (ale i do blány bubínku) musí palička pružně odskočit. Pohyb nesmíme zastavit, aby palička nezůstala na kameni ležet. Tón by se pak nerozezněl, byl by krátký, jakoby přidušený. Tyto „tvrdé“ tóny můžeme při hře také samozřejmě využít, ale vždy jen záměrně.

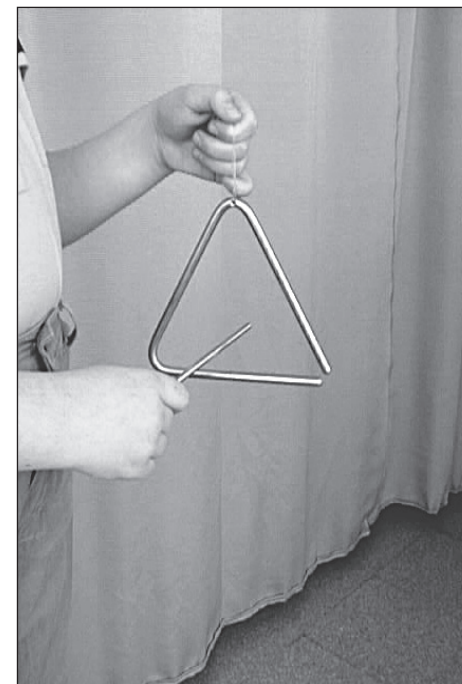
Hra na tělo

Tleskání (obr. 18), pleskání (obr. 19), tleskání smykem (obr. 20), tleskání dvěma prsty (obr. 21).

1

2

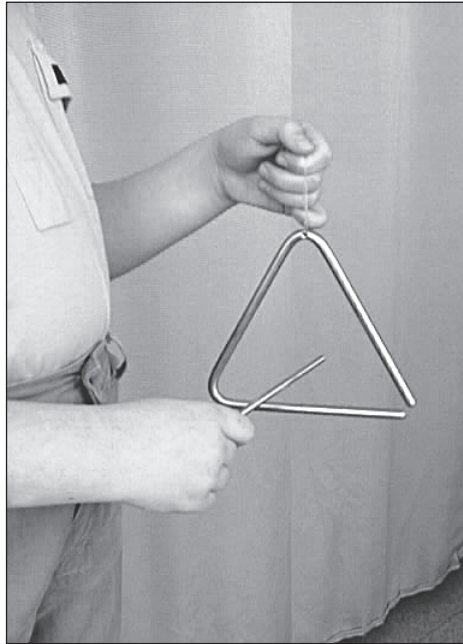
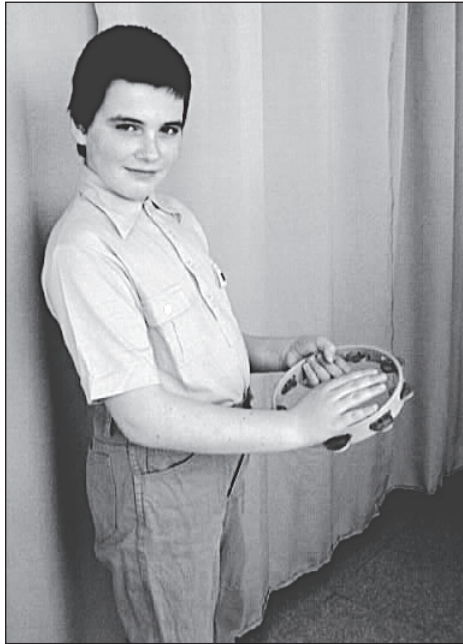

3

4

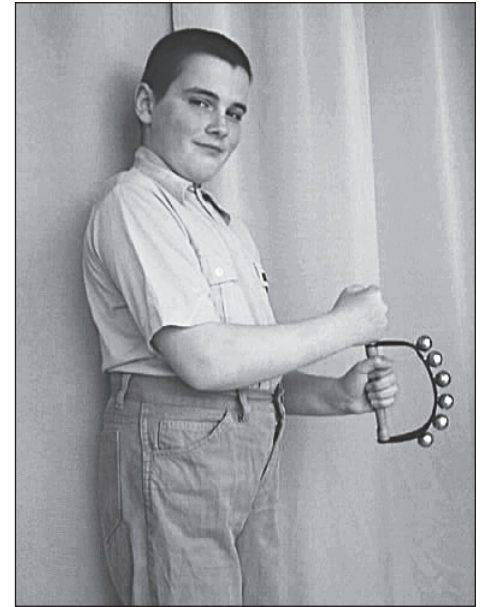
5

6

7

9

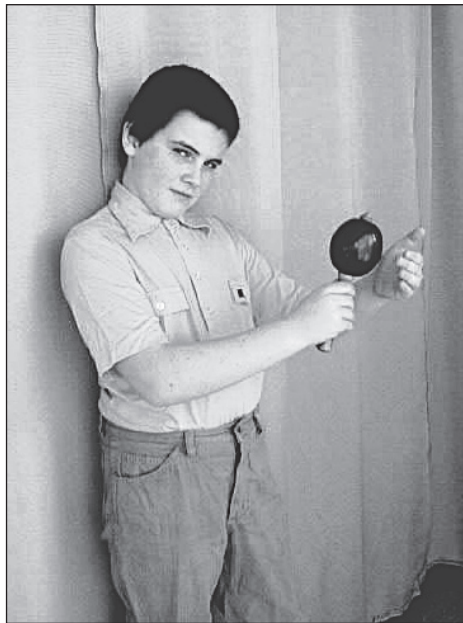
8

10

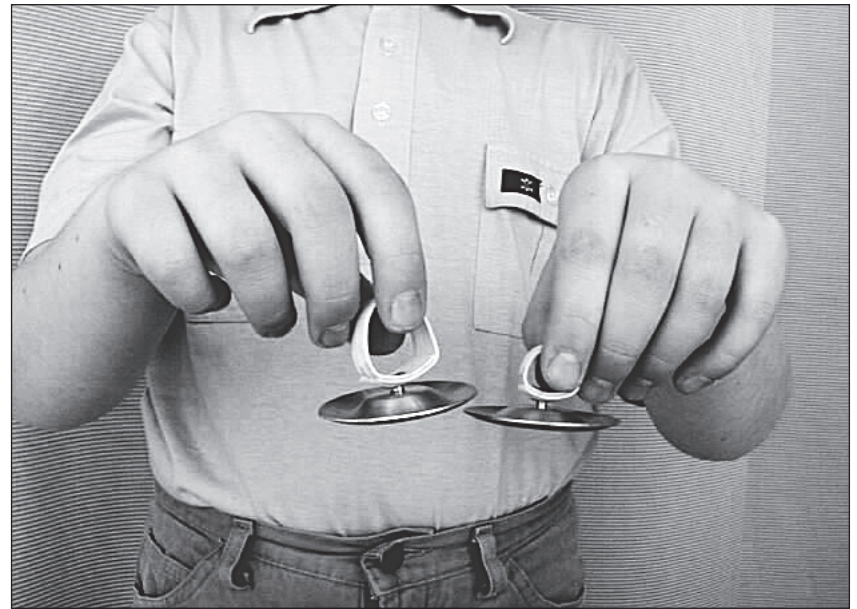

11

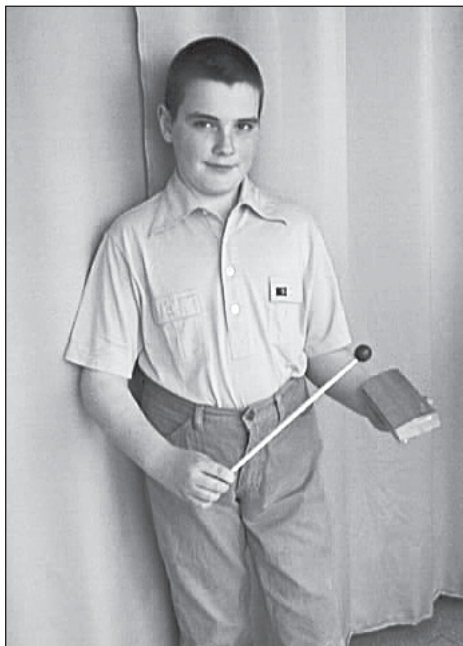

12

15

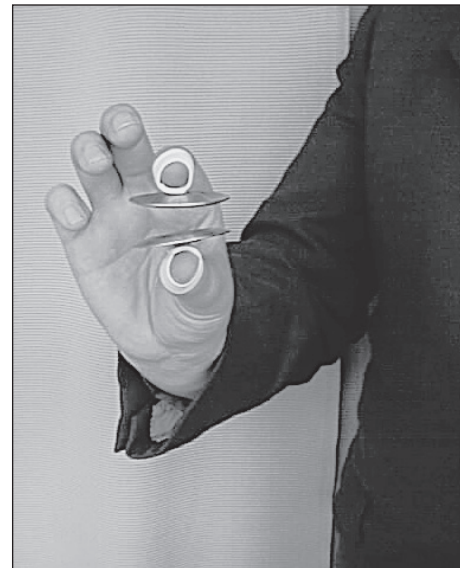
13

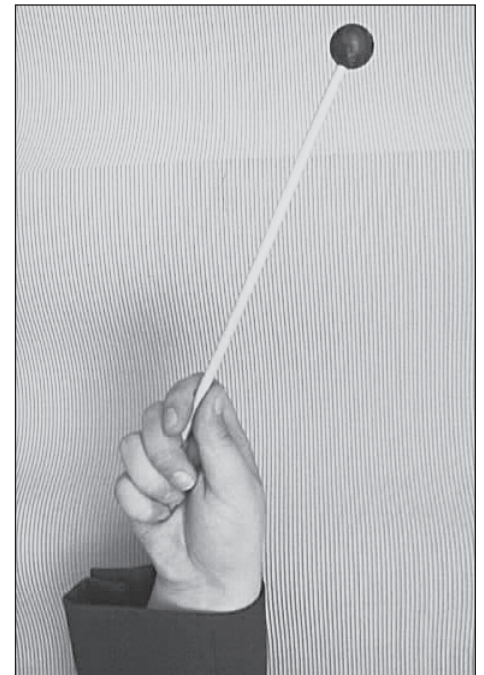
14

16

17

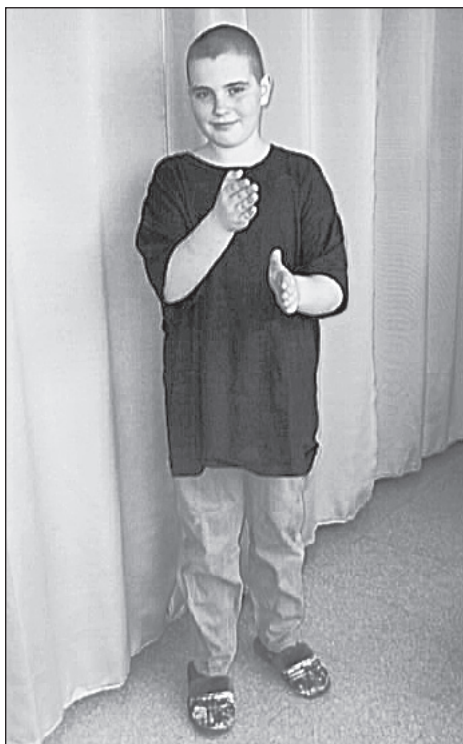

18

19

20

21

METODICKÉ POZNÁMKY K JEDNOTLIVÝM SETKÁNÍM

1. hudební nápadník: Počasí

Prvním úkolem dětí je rozhodnout, která ze dvou melodií uvedených v učebnici vyjadřuje radost pejska a která strach kočičky.

Z prvního úryvku slyšíme radostnou náladu pejska. Melodie je zpěvná, vylehčená staccaty, v živějším tempu a ve vyšší poloze.

Druhý úryvek vyjadřuje strach kočičky. Nejstrašidelnější je melodie druhého taktu. Hudba je v nižší poloze a v pomalejším tempu.

Práce s písní

Kočka leze dírou

Vzhledem k tomu, že tuto píseň děti již pravděpodobně znají, pohrajeme si s její melodií trochu jinak, než je obvyklé. To, že pejsek štěká a kočička mňouká, je pro děti již samozřejmostí. Při zpěvu písničky využijeme hlas právě těchto zvířátek. Místo textu písně budeme její melodii zpívat na slabiky mňau a haf.

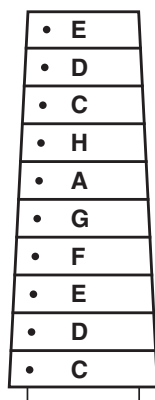
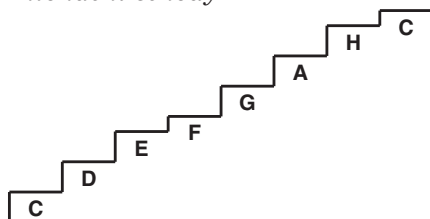
Při výslovnosti běžného textu písně musíme dát pozor na spojení slov *pes oknem*. Tato slova je třeba zpívat odděleně. Slovo „pesoknem“ nic neznamena.

Otázka:

Znáte i jinou písničku o pejskovi nebo o kočičce? (*Skákal pes, Kočka leze dolů*) Písně si zazpívejte - ukázat se mohou i sólisté, kteří si na písničku vzpomněli.

Při zpěvu písně *Kočka leze dolů* (učebnice pro 1. ročník, s. 23) připomeneme dětem obrázek kočičky lezoucí ze schodů (1. ročník, s. 24). Na tabuli nakreslíme jednoduché schody a dětem vysvětlíme, že s melodií je to podobné jako s chůzí do schodů a ze schodů. Když jdeme do schodů, stoupáme; čím výš zapisujeme noty do notové osnovy, tím je jejich melodie vyšší a také stoupá - takové melodie říkáme **melodie vzestupná**. Podobně je tomu i s **melodií sestupnou**.

Intonační schody

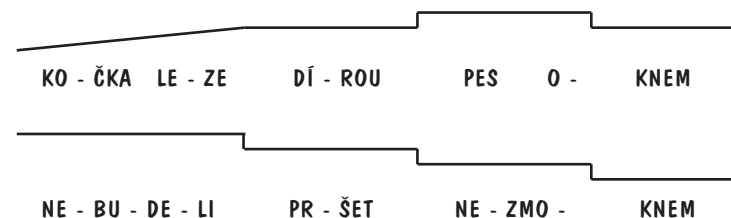
Stoupající a klesající melodii můžeme znázornit i na zvonkohře. Nástroj však musíme držet jinak, než je to obvyklé při hře. (Držíme jej ve svislé poloze.)

K názornému vysvětlení stoupající a klesající melodie použijeme jednoduchý popěvek Pavla Jurkoviče.

(Názvy not uvedené na předchozích obrázcích nejsou pro děti podstatné.)

Stoupající a klesající melodii písničky nakreslíme na tabuli:

Děti překvapíme tím, když ke zpěvu písně *Kočka leze dírou* zazpíváme (velmi potichu) melodii písničky *Kočka leze dolů*. Obě melodie zahrajeme současně na klavír. I když souznění všech tónů není vždy libozvučné, přivykáme děti i k poslechu takových (disharmonických) melodií. V hudbě 20. století není tato melodika nijak výjimečná.

Pohybový doprovod

Dbáme na plynulost pohybu při zpěvu.

Okolo Frýdku cestička

Nejprve se děti zeptáme, zda vědí, co znamená sousloví Frýdek--Místek. Po jejich odpovědi, že se jedná o město, upřesníme, že se nachází na severní Moravě. Z textu písničky, který dětem předneseme (*Okolo Frýdku cestička a na ní se zelená travička*), však vyplývá, že se nejedná o dnešní Frýdek-Místek, ale o malé dřívější městečko Frýdek. (Frýdek-Místek je souměstí, které vzniklo v roce 1943 na základě sloučení slezského města Frýdku a moravského města Místku.) Okolo velkého města by také těžko mohla vést jen cestička.

Abychom správně dodrželi tečkovaný rytmus v písni (2. a 6. takt), nacvičíme ho samostatně. Pomůže nám právě název města Frýdek-Místek. Celý název města vyslovujeme rytmicky přesně:

 Děti po nás naprosto stejně opakují.
Frý - dek Mí - stek

Toto sousloví můžeme opakovat i několikrát za sebou. Lze měnit zvukomalbu a dynamiku přednesu. K výslovnosti spojení Frýdek-Místek pak připojíme tleskání. Pokud děti deklamaci textu s tleskáním zvládnou, přestaneme název města říkat a rytmus slov pouze vytleskáváme. Snažíme se o lehké, „taneční“ tleskání.

Pochod

Naučenou písničku *Okolo Frýdku cestička* zpíváme do pochodu. Tempo - rychlost pochodu - určujeme hrou na bubínek. Nejprve hrajeme na každou dobu v taktu, to znamená co krok, to úhoz bubínku.

 Aby se krok dětí při pochodu sjednotil, tedy aby na první (těžkou) dobu v taktu všichni vykračovali levou nohou, hrajeme na bubínek pouze první přízvuknou dobu taktu.

Instrumentální doprovod

Hru na doprovodné rytmické nástroje (bubínek, hůlky) můžeme svěřit některým dětem za odměnu. Rytmické nástroje lze podpořit i tzv. hrou na tělo. Rytmus bubínku tleskáme, rytmus hůlek pleskáme. (Pleskání - dlaněmi pleskáme střídavě do stehů, jednou pravou, podruhé levou rukou.) Nejprve se všemi dětmi nacvičíme doprovodný

rytmus hůlek (pleskání) , poté následuje nácvik

rytmu bubínku (tleskání) . Na pomlku děti vždy

oddálí ruce od sebe. Třidu pak rozdělíme do dvou skupin, jedna skupina bude při zpěvu pleskat, druhá tleskat. Musíme však dávat pozor, aby děti svou hrou nepřehlušovaly zpěv písničky.

Dvoudobý takt

V tomto setkání vysvětlíme, co znamená slovo **takt**. Dětem postačí, když porozumí tomu, že úsek písničky, který je oddělen svislými čarami, nazýváme takt. V první notové osnově písničky *Okolo Frýdku cestička* jsou tedy čtyři takty.

Trvání nejmenšího úseku hudby - taktu - je pokaždé jinak dlouhé (takty dále dělíme na doby). V naší písničce trvá takt tak dlouho, než napočítáme do dvou (raz, dva). Každá doba v písni přísluší jednomu kroku při pochodu. To, že jeden takt trvá na dvě doby, je v notovém zápisu písničky vyjádřeno vrchní číslicí (2) za houslovým klíčem.

Sled dvou čtvrtových not za sebou (dětem hodnoty not neříkáme) přiblížíme dětem hrou „dvakrát tleskni“. Úkolem dětí je hledat slova, při jejichž vyřčení mohou pouze dvakrát tlesknout (tedy slova dvouslabičná).

Na tabuli nakreslíme dvě čtvrtové noty s označením taktu.

Pod ně pak zapisujeme slova, která děti říkají. Každý, kdo slovo vymyslí, jej rytmicky vysloví a deklamaci doprovodí dvěma tlesknutími (nebo pochodem na místě - dvěma kroky). Dvouslabičná slova můžeme sestavovat do skupin podle významu (např. vánek, bouřka, liják, zima, chladno, vločka, horko, teplo - vrba, bříza, lípa, šiška, louka, polouk, tráva - nebe, hvězda, měsíc, moře, řeka, rybník - máslo, mléko, jogurt, vejce, maso, sádlo, salám, chleba, rohlík, perník, rýže apod.).

Stejný postup zvolíme při zápisu čtyř not osminových.

Děti tentokrát hledají slova čtyřslabičná. Vzhledem k tomu, že je těchto slov mnohem méně, můžeme dětem poradit slova sami. Deklamaci čtyřslabičných slov doprovázíme tleskáním (tleskneme čtyřikrát). Příklady čtyřslabičných slov: limonáda, minerálka, zelnina, těstoviny, makovice, marmeláda, restaurace, jídelníček, naběračka, peněženka, dvoukoruna, rukavice, televize, učebnice, okenice, nemocnice, loděnice, motocykl, motokára, koloběžka, kolovrátek, kolejnice, borovice, sedmikráska, Vizovice, Lovosice, Střešovice, Pardubice apod.

Intonace

K intonaci využijeme následující básničku. Děti ji pomocí tří tónů

 zhudební.
c¹ d¹ e¹

Před bouřkou

Karel Benetka

Rozzlobil se černý mrak, že mu vítr natrh frak.	Fouká mu i do uší. Z mraku asi zaprší.
Je to velmi nemilé. Teď mu kouká košile.	Tak se běžte rychle schovat! Chce si řádně zahromovat.

Postup při melodizaci básně

Nejdříve na tabuli zapíšeme následující notovou ukázkou a připomeneme dětem, že noty jsou vlastně drobné hrášky (viz učebnice hudební výchovy pro 1. ročník), podle kterých si dnes budou moci samy zazpívat.

Nejprve uvedeme děti do tóniny zpěvem vzestupné a sestupné řady tónů $c^1 - e^1$. Podle not na tabuli ukazujeme dětem melodii, která odpovídá zhudebněné básničky *Před bouřkou*. Děti tuto melodii zpívají společně s námi na slabiku *mo*. Abychom ukazovali melodii správně, v duchu si básničku zpíváme:

Když děti zpěv na třech tónech zvládnou, samy podloží předchozí melodii textem básničky.

Třidu rozdělíme na tři skupiny. Každá skupina bude mít za úkol zhudebnit jednu sloku básničky. Poslední sloku zazpívá dětem učitel:

Sluchová analýza

Úkolem dětí bude určovat výšku tónů. Na klavír hrajeme tóny nebo akordy v různých polohách - jednou vysoko, podruhé hluboko. Děti mají rozlišit, kdy zněly tóny ve vysoké a kdy v nízké poloze. Tóny hrané ve vysoké poloze označí děti zvednutím ruky. Na tóny, které zazní v hluboké poloze, děti nereagují, obě ruce mají položené na lavici.

Poslech

Ludwig van Beethoven

(německý hudební skladatel, 1770-1827)

Symfonie č. 6 F dur op. 68 Pastorální

(čtvrtá věta - úvodní část)

CD č. 1

Ludwig van Beethoven měl velmi rád přírodu. Dávala mu pocit klidu a svobody. Z těchto důvodů také rád trávil svůj volný čas na venkově, uprostřed přírody. V jednom ze svých dopisů vylíčil svůj vztah k přírodě takto: „Nikdo nemůže tak milovat venkov jako já. Lesy, stromy, skály dávají přece ozvěnu, jakou si člověk přeje.“ V *Pastorální symfonii* Beethoven všechny tyto své pocity převádí do hudební řeči. Symfonie je inspirována nejen přírodou, ale i životem venkovských lidí. Vyjadřuje jejich radost, prostotu a čistotu.

Jednotlivé věty symfonie označil Ludwig van Beethoven názvy, které posluchačům slouží k upřesnění představ při poslechu. Svou hudbou však nechtěl popisovat přírodu, ale spíše pocity, které v něm přírodní dění vyvolávalo. Tuto skutečnost můžeme doložit jeho výrokem: „Pastorální symfonie - více výraz pocitů než malba.“

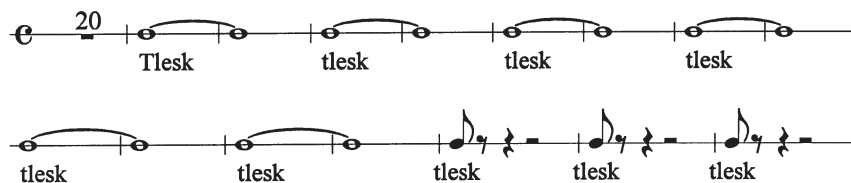
Názvy jednotlivých vět *Pastorální symfonie*:

- první věta - *Probuzení příjemných pocitů při příchodu na venkov* (motivy dobových lidových písní)
- druhá věta - *Scéna u potoka* (imitace zpěvu ptactva)
- třetí věta - *Veselé shromáždění venkovanů* (selská veselice, hra typické venkovské kapely)
- čtvrtá věta - *Nečas a bouřka* (zvukomalebná část zachycující blížíící se bouřku, první kapky deště, blýskání, liják, dunění hromu, víchr)
- pátá věta - *Zpěv pastýřů. Šťastné a vděčné pocity po bouři*

Práce s poslechem

Ukázka dětem dokládá schopnost hudby vylíčit bouři. Po krátkém tichém úvodu skladby, který je přípravou na nastávající hromobití, dojde k náhlému dynamickému zvratu hudby do fortissima. Při opakovaném poslechu ukázkou děti sílu zvuku orchestru - jednotlivých akordů - podpoří tleskáním. První zlověstný akord, na který tleská

nou, uslyší v 0:26. Ruce nechají děti sepnuté až do dalšího tlesknutí, kterým vyjádří následující úder orchestru. Tleskání je naznačeno v notové ukázce.

Na tlesknutí je důležité předem se připravit včasným odtažením rukou od sebe. Děti napodobují tleskání učitele. Dbáme na přesnost úderů. Při opakovaném poslechu úvodní části skladby dětem řekneme, aby počítaly, kolikrát tlesknou.

Otázky:

Kolikrát jste tleskli? (6 x) Odlišovala se délka vašich tlesknutí? (ano) Víte, kolikrát jste tleskli dlouze a kolikrát krátce? (6, 3) Podle čeho jste poznali, že hudba vyjadřuje špatné počasí? (burácivost a síla zvuku orchestru, hra bicích nástrojů)

Úkoly:

Zvednutím ruky označte část skladby, která je tišší a kde možná i trochu vykoukne sluníčko. (1:12...)

Co asi způsobilo, že je zvuk orchestru tišší? (v orchestru hraje méně hudebních nástrojů, není zde slyšet hra tympánů a kontrabasů)

Uslyšíte, kdy zazní v ukázce ostrý tón příčné flétny? (2:0) Zvedněte ruku.

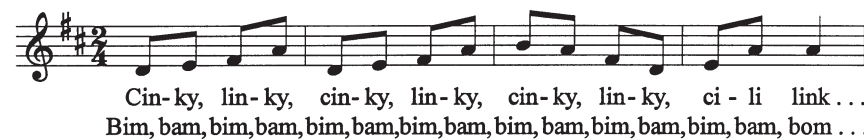
2. hudební nápadník: Vlny a vlnky

Práce s písní

Co to zvoní, co to cinká?

Písničku nacvičujeme nápodobou. Nejdříve naučíme děti zpívat první čtyřtaktí písně (hudební otázku), po této hudební frázi následuje nádech. Pak děti naučíme zpívat druhé čtyřtaktí (hudební odpověď).

Písničku zpestříme tím, že ji zazpíváme na text cinkajících zvonků (*cinky, linky*). Nosovku *n* ve slově *cinky* vyslovujeme jako francouzskou nosovku, tedy vlastně *n* nevyslovujeme.

Otázka:

Liší se od sebe výrazně melodie otázky a odpovědi? (ne, melodie je rozdílná pouze v posledním taktu)

Úkol:

Spočítejte, z kolika taktů je složena hudební otázka (první, červená notová osnova - 4 takty) a z kolika taktů se skládá hudební odpověď (druhá, modrá notová osnova - 4 takty).

Zpěv písničky nás inspiruje k **dechovému cvičení**: Jak asi můžeme fouknout do umyvadla s vodou, aby se vodní hladina rozčeřila, a voda přitom nevyšplouchla na podlahu? Děti se zvolna nadechnou, na chvíli zastaví dech, aby měly čas soustředit se na jemný výdech. (Kam asi dopluje papírová lodička? Nepotopí se pod náporu našeho dechu?) Délku nádechu, zastavení i výdechu řídíme dirigentskými gesty.

Pohybový doprovod

Zpěv písničky můžeme doprovodit jednoduchým pohybovým cvičením.

1. takt - pravou ruku vedeme upažením do vzpažení (ruku necháme vzpaženou)
2. takt - levou ruku vedeme upažením do vzpažení
3. - 4. takt - obě ruce vrátíme do původního postavení - připáčení
5. - 8. takt - totéž jako 1. - 4. takt

Pohyby rukou musí být pozvolné a elegantní stejně jako zpěv něžné písničky. Něžnost písničky, zároveň pak i nástup předvětí a závětí písně můžeme zvýraznit hrou na triangel. Hráč na triangel lehce rozozvučí nástroj v každé sloce pouze dvakrát (na první dobu 1. taktu a na první dobu 4. taktu).

Při dělení zpěvu písničky (jedna skupina dětí zpívá předvětí a druhá skupina závětí písně) je velmi důležitá role učitele. Musíme totiž včasným gestem upozornit, kdy má která skupina začít zpívat. Učitel zpívá s oběma skupinami.

Hra na zvonečky

Deklamaci všech cinkajících zvonků nacvičíme nejprve se všemi dětmi. Děti si tak samy vyzkoušejí rozdíl v dynamice cinkání malých,

tichých zvonečků a velkých, silně znějících zvonů. Pak rozdělíme třídu na dvě skupiny. Jedna skupina deklamuje cinkání malých zvonků (*cinky, linky*), druhá skupina se na gesto učitele přidá se zvoněním větších zvonů (*bim, bam*). Zvonění velkého zvonu zpočátku nahradí učitel údery na činel.

Pokud máme ve třídě šikovní děti, můžeme zkusit i rytmický tříhlas. Třídu v tom případě rozdělíme na tři skupiny. Poslední skupina bude představovat zvuk největšího zvonu (*bom*). Deklamujeme s tou skupinou dětí, která se mezi ostatními hlasy ztrácí. Při deklamaci dbáme na to, aby se děti ve snaze udržet svůj hlas vzájemně nepřekrývaly a držely se své dynamiky. Dále je zapotřebí dodržovat pravidelné, stejné tempo a „neutíkat“. Pravidelnost tempa přirovnáme k tikotu hodin nebo metronomu.

Obdobně postupujeme při nácvičení hry zvonků na rytmické nástroje Orffova instrumentáře.

Intonace

V minulém setkání jsme si zopakovali písničku *Skákal pes*. Melodie písničky začíná intervalem malé (kukačkové) tercie. Zpěv této dvojice tónů slouží nejen jako intonační cvičení, ale současně je i dobrou průpravou k navození tzv. hlavového tónu.

Na tabuli zapíšeme noty kukačkového intervalu.

Udáme tón g^1 a střídavě na tyto noty v notové osnově ukazujeme. Děti podle našeho ukazování zpívají na slabiku *va*. Tempo zpěvu bude nejprve pomalejší, zajistíme tak čistou intonaci a volné spouštění dolní čelisti. Postupně můžeme ukazování not, a tím i zpěv zrychlit.

Na tónech kukačkové tercie děti samy zhudební básničku, kterou znají z 1. ročníku. Interval kukačkové tercie lze transponovat do vyšší polohy ($a^1 - fis^1, h^1 - gis^1$).

Blýskání

Když je nebe bez nálady,

nikdo si s ním neví rady.

Blesk! Třesk! - na mou duši -

raději si zacpu uši!

Když je ne - be bez ná - la - dy, ni - kdo si s ním ne - ví ra - dy.

Blesk! Třesk! Na mou du - ši ra - dě - ji si za - cpu u - ši!

Když je ne - be bez ná - la - dy ...

Intervalem malé tercie začínají písničky *Hrách a kroupy*, *Pec nám spadla*, *Na horách sejou hrách*, *Skákal pes*, *Jedna dvě*, *Honza jde*.

Sluchová analýza

V návaznosti na melodii písničky *Co to zvoni, co to cinká?* hrajeme dětem krátké úryvky vzestupné a sestupné melodie. Když děti uslyší melodii vzestupnou, stojí, jakmile však uslyší melodii sestupnou, sednou si do dřepu. Pokud nemáme k dispozici klavír, melodie dětem zazpíváme nebo zahrajeme na některý z melodických nástrojů Orffova instrumentáře.

Poslech

Vítězslav Novák (český hudební skladatel, 1854-1928)

Bouře op. 42

CD č. 3

Jedná se o kantátové dílo, tedy o skladbu pro velký orchestr, sbor a sólové hlasy, na slova básně Svatopluka Čecha. V podtitulu má tato skladba název „mořská fantazie“.

Vítězslav Novák obdivoval moře. Ve své skladbě chtěl věrně napodobit jeho zvuk a atmosféru katastrofy lidí na potápějící se lodi v bouřlivém počasí. Aby dokázal své představy co nejpřesněji vyjádřit, vypravil se za mořským živlem k Severnímu moři do Norska. Chtěl na vlastní kůži poznat sílu moře; málem přišel o život, když ho mohutné vlny vyhodily na skalnatý břeh. Přesto se nebál a znovu se vrhl do moře, aby sám prožil bezmoc člověka umírajícího v mořské bouři.

Práce s poslechem

Při poslechu hudební ukázky si děti představují, v kterém místě hudba asi nejvěrněji napodobuje dravost bouře a nárazy vln. V hudbě lze vyslyšet i přelévání větších vln k mořskému břehu, kde se z nich stávají stále menší a klidnější vlny. Na základě poslechu této ukázky rozvíjíme u dětí sluchovou představivost, která je díky programu skladby spojena i s představivostí vizuální.

Po vyslechnutí ukázky se děti podle našeho vzoru pokusí ladnými pohyby rukou, ale třeba i celým tělem znázornit vlny a vlnky. Podstatné je, aby si dokázaly představit a znázornit nejen velké vlny,

kteřé narážejí do skalisek či potápějící se lodi, ale i rozčeřené a hravé vlnky drobnější.

Hudební ukázka nás může inspirovat k dechovým cvičením - nápodoba fičení větru.

3. hudební nápadník: Ovoce

Práce s písní

Pod naším okýnkem

Celá píseň je založena na jednom rytmu. Tento rytmus, který odpovídá slovu sladoučký(á, é), zapíšeme na tabuli. Pak se děti zeptáme, jaké znají sladké ovoce. Děti jmenují různé druhy ovoce; zapisujeme je na tabuli do dvou sloupců podle počtu slabik.

• • •
jablko
meruňka
ananas
jahoda

— —
hruška
broskev
švestka
bluma

Zapsaná slova nám poslouží k rytmické hře. Deklamujeme např. sladoučká meruňka. Současně s deklamací tleskáme i rytmus slov. Děti po nás vše opakují. Pokud se jim nápodoba daří, přestaneme říkat slovo sladoučký(á, é) a pouze tleskáme jeho rytmus. Deklamaci druhého slova (druhu ovoce) tleskáním nedoprovázíme. Slovo pouze rytmicky recitujeme. Cvičení pak vypadá takto.

Učitel
(sladoučká) meruňka
• • —
tleská říká

Děti (echo)
(sladoučká) meruňka
• • —
tleskají říkají

Pokud máme k dispozici nástroje Orffova instrumentáře, a to jak rytmické, tak i melodické, mohou jednotlivci vymýšlet a předvádět na tyto nástroje „ovocné figury“ samostatně.

Nácvik písně

Nejprve naučíme děti písničku *Pod naším okýnkem* zpívat. Instrumentální doprovod cvičíme až po zvládnutí zpěvu. Písničku učíme

děti po čtyřtaktích (druhé a čtvrté čtyřtaktí je shodné). Po čtyřech taktech se děti také nadechnou. Při nácviku se zaměříme na správnou výslovnost. Nezapomeňme, že i když má být při zpěvu výslovnost pregnantnější než při mluvení, nic se nesmí přehánět, a to zejména proto, aby děti nevyslovovaly křečovité, se ztuhlou čelistí. Text písně můžeme nacvičit po jednotlivých frázích (čtyřtaktích) zvlášť, jako bychom jej vyprávěli. Tímto postupem zamezíme nejen křečovitosti při výslovnosti, ale také nesprávnému zdůrazňování druhé doby (čtvrtová nota) v taktu. Dejme pozor na spojení slov *naším okýnkem*, obě slova vyslovíme samostatně - odděleně.

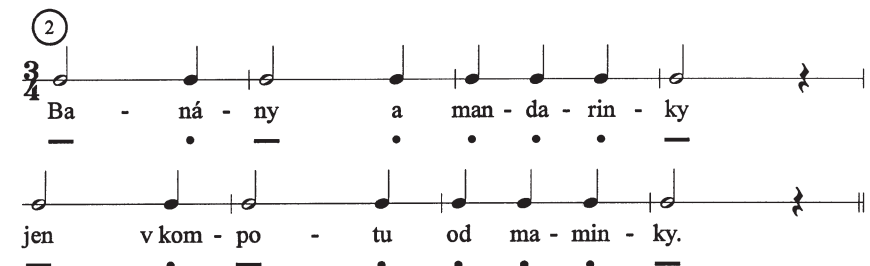
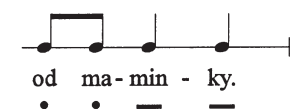
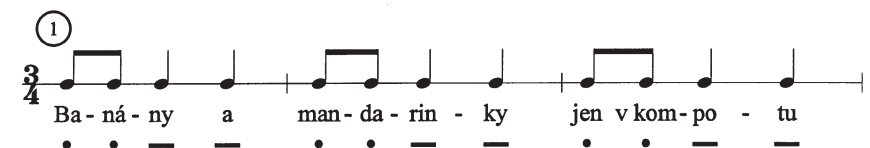
Písničku můžeme zazpívat i bez textu na slabiky *ni* a *ňu* (1. - 8. takt zpíváme *ňu*, 9. - 12. takt zpíváme *ni*, 13. - 16. takt opět *ňu*). Místo slov *štěp* a *med* zazpíváme *ňuf*.

Intonace

I v tomto setkání budeme intonovat na tónech kukaččí tercie. K intonačnímu cvičení využijeme slogan:

Banány a mandarinky
jen v kompotu od maminky!

Text nejprve zrytmizujeme. Pro jednoduchost rytmizace textu ve dvoudobém taktu zde uvádíme příklady složitější rytmizace v taktu třídobém.

Rytmus textu můžeme zaznamenat na tabuli pomocí teček a čárek. Rytmické odříkávání sloganu podpoří děti tleskáním. Po deklamaci následuje zhudebnění sloganu, a to na dvou tónech kukaččí tercie. Nejprve svou variantu předvedeme sami. Při zpěvu ukazujeme melodii své „písničky“ v notách na tabuli. Děti ukazovanou melodií pečlivě sledují.

b

odpovídá rytmu 3

S dětmi si zopakujeme poznatky o barvě hlasu z 1. ročníku. Náš hlas změni barvu, pokud jsme nastydlí, když nás někdo druhý slyší mluvit v telefonu, z televizního přijímače, rádia, vysílačky, anebo při zpěvu na mikrofon.

V tomto setkání se děti poprvé seznámí s cizími (italskými) slovy označujícími dynamiku - sílu zvuku - písňě (piano = slabě, mezzoforte = středně silně). Tyto poznatky využijeme právě při sluchové analýze. Děti si vyrobí dvě kartičky, na první napíšu písmeno *p*, na druhou *mf*. Kartičky barevně odliší (třeba *p* = modrá, *mf* = oranžová).

26

Předehra k *Prodané nevěstě* patří k nejobtížnějším orchestrálním dílům na světě.

Soustředte se na to, zda ve spleti hudebních nástrojů uslyšíte známý melodický úryvek.

Otázky:

Na začátku ukázky zněla hudba potichu, nebo hlasitě? (hlasitě - ff)

Tempo skladby je rychlé, nebo pomalé? (rychlé - vivacissimo)

Nálada skladby je veselá, nebo smutná?

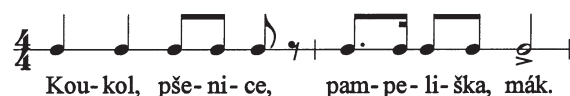
4. hudební nápadník: Otázka a odpověď

Práce s písní

Co je to?

Tato tzv. dialogická píseň je předstupněm dvojhlasého zpěvu. Zápis písně je poměrně dost složitý. Jedná se o opravdovou partituru, kde jsou zaznamenané všechny hlasy, které se v písni vyskytují. První čtyři řádky (odborně je nazýváme systém) obsahují zápis dialogického zpěvu. Druhé čtyři řádky (druhý systém) zaznamenávají rytmickou hru na tělo. Třetí, poslední systém je určen hře instrumentálních nástrojů (xylofon sopránový, altový).

Před zpěvem se věnujeme výslovnosti. Nejprve správně rytmicky deklamujeme všechna slova, která jsou obsažena v partu sólisty (*kou-kol, pšenice, pampeliška, mák*). Neopomeneme zvýraznit výslovnost tučně vytištěných písmen. Dětem vysvětlíme, že kókol je plevel, který roste mezi obilím. Slova deklamujeme za sebou, bez pomlky. Děti po nás slyšené opakují.

Po této hře na ozvěnu začneme se samotným nácvikem písně. Se všemi dětmi nacvičíme oba hlasy, tedy jak zpěv sólisty, tak i sboru. Nejprve začneme s nácvikem partu celého sboru. Melodie ani rytmus nejsou nijak složité. Nejdůležitější je přesně dodržovat pomlky a vždy správně nastoupit. Společně s dětmi zazpíváme nejdříve otázku Co je to? Dál pokračuje ve zpěvu sólista - učitel. Současně se svým zpěvem naznačí dětem rukou (stačí otevřít dlaň - jako když říkáte stop), že mají být chvíli zticha a na svůj další zpěv počkat. Při opětovném zpěvu otázky všemi dětmi předchozí postavení své ruky zrušíme a společně s dětmi zazpíváme další otázku.

Následuje nácvik melodie první notové osnovy, tedy zpěvu sólisty (opět nacvičujeme se všemi žáky). Zpěv této části písně spojíme s pochodem dětí na místě. Při dalším nácviku tohoto úseku vyjádříme

chůzí pouze pomlky a při zpěvu již nepochodujeme. Všechny úkony provádí učitel společně s dětmi.

Z kolektivu dětí vybereme skupinku zpěváků-solistů a první čtyřtaktí písně zazpíváme dvojhlasně. Oběma hlasům musíme vždy včas ukázat jejich nástup. Současně se zpěvem pak tleskáme i rytmus písně (je zaznamenan v druhém systému partitury v učebnici). Pokud se dětem zpěv i tleskání daří, provedeme písničku podle notového zápisu. První systém tedy zpíváme, druhý systém bez zpěvu tleskáme.

Na závěr nacvičíme hru xylofonů. Sopránový xylofon můžeme nahradit sopránovou zobcovou flétnou (hraje učitel nebo některý žák). Hru altového metalofonu lze nahradit hrou na klavír. Písničku pak provedeme celou, to znamená i se závěrečnou hrou melodických nástrojů.

Intonace

V tomto setkání spojíme intonační výcvik s orientací v notovém písmu - v prostoru **c¹- e¹**. K intonaci je určena Hra na otázku a odpověď. Než s vlastní hrou začneme, ukážeme dětem hudební nástroje, o kterých se zde zpívá (bubínek, činelky a triangel). Úkolem dětí je tyto nástroje pojmenovat.

Dva kratičké úryvky otázky i odpovědi zapíšeme na tabuli. Při zpěvu pak ukazujeme na noty, které právě zpíváme. Hru nejprve předvedeme sami. Znamená to, že se nejen hudebně ptáme, ale vzápětí si na otázku i sami odpovídáme (viz notová ukázka).

Když děti principu zpívaných otázek a odpovědí porozumí, zapojí se do hry společně s učitelem. Děti zpívají Co je to? a učitel v roli zkoušeného na otázku odpovídá. V ruce přitom vždy drží nástroj, o kterém zpívá. Pak se úlohy vymění. Melodickou otázku Co je to? klade učitel a podle toho, na který nástroj ukáže, odpovídají děti. K odpovědím můžeme využít i různé jiné předměty, které se nacházejí ve třídě (lavice, tabule, obrázek, záclona, květina, květináč, pravítko, pastelka, propiska, aktovka apod.).

Při této hře je nutné dbát na intonační přesnost a na dodržování plynulosti střídání otázek a odpovědí. Zpočátku je zde velmi důležitá úloha učitele, který dětem musí vždy včas ukázat, kdy je na řadě jejich odpověď.

Sluchová analýza

Ve sluchové analýze navážeme na poznatky z předchozího setkání, kde se děti dozvěděly o tom, že hlas každého člověka má jinou barvu. Zahrajeme si hru s názvem Ptáčku, jak zpíváš?

Vybereme jedno z dětí, kterému šátkem zavážeme oči a postavíme ho před tabuli. Žák se zavázanýma očima se normálním hlasem zeptá: Ptáčku, jak zpíváš? Učitel ukáže na jedno z dětí ve třídě. Úkolem tázaného dítěte je odpovědět: Já zpívám takhle - a zazpívá libovolný kratičký melodický úryvek. Dítě u tabule se podle hlasu snaží rozpoznat, který spolužák mu odpověděl. Uhodne-li jméno žáka, je vystřídán tím, jehož jméno uhodl. Neuhodne-li, ptá se dál, hra pokračuje. Hra musí mít spád. Dítě, které nemůže déle uhodnout jméno žádného ptáčka, taktně vystřídáme jiným. Nikdy neuvádíme děti do situací, které jsou jim nepříjemné nebo které by mohly vést k jejich zesměšnění.

Další náměty k této hře:

- Podle prostorových podmínek a počtu dětí ve třídě mohou všechny děti stát v kruhu. Hadač, který stojí uprostřed kruhu, pak vybírá ukazováním na jednotlivce sám.
- Otázka i celá odpověď může být zpívaná, třeba na kukaččí tercii.

Poslech

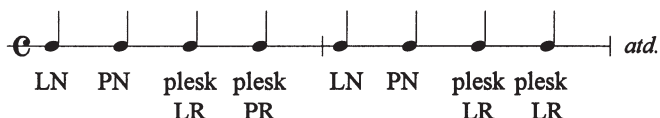
Jan Dismas Zelenka (český hudební skladatel, 1679-1745)
Laetatus sum, část Sicut erat **CD č. 5**

Překlad latinského textu Sicut erat et in principio in secula seculorum amen: Tak tomu bylo na počátku a bude až na věky věkův amen.

Práce s poslechem

Hudební ukázkou si nejprve pozorně vyslechneme. Hudba začíná hrou smyčcového orchestru. Při opakovaném poslechu děti v této části napodobují hru na housle. Po úvodní melodii smyčcového orchestru zazní v ukázce ženský dvojhlasý zpěv. Tuto část ukázky děti doprovázejí hrou na tělo. Pravidelně střídají dva kroky na místě se střídavým plesknutím levé a pravé ruky o stehno.

LN = levá noha LR = levá ruka
PN = pravá noha PR = pravá ruka

Tuto rytmickou figuru střídáme po celou dobu vokální části. Jakmile děti opět uslyší samostatnou hru smyčců, stávají se z nich opět houslisté. Touto pohybovou hrou pěstujeme u dětí pozornost a schopnost rozlišovat instrumentální a vokální části skladby.

Otázky:

Jaké hlasy jste v hudební ukázce slyšeli? Ženské, dětské, nebo mužské?

Zpívají oba hlasy současně, nebo nejdříve slyšíte jen jeden hlas, ke kterému se později přidá hlas druhý?

A na závěr hádanka:

V lese se to narodilo, doma se to přistrojilo a v ruku to pláče. Co je to? (housle)

5. hudební nápadník: Přání

Práce s písní

Muzikant

Úsměvná písnička o muzikantovi končí zajímavou pointou: Člověk nemusí mít ani žádný hudební nástroj, a přece může být muzikantem. V písničce se muzikant raduje ze hry na lupínek, děti se mohou radovat třeba ze hry na hřeben nebo si jen s chutí zazpívat.

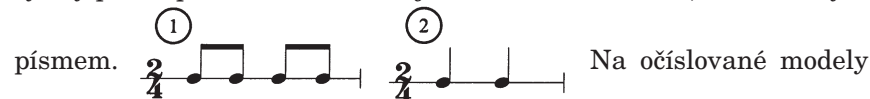
Písničku musíme zpívat ve volném tempu, abychom stihli její výslovnost. Jedná se především o výslovnost té části písně, kde zpěvem napodobujeme hru různých hudebních nástrojů (*brum, brum, tradá, fidli, fidli...*).

Zpěv písničky můžeme doprovodit pantomimickou hrou na hudební nástroje.

Úkol:

Vytleskejte rytmus písně.

V písničce se pravidelně střídají tři rytmy. Děti pomocí teček a čárek zapíšou odlišné rytmy prvního dvoutaktí. Tečka značí notu osminovou, čárka notu čtvrtovou: . . . / – – / (kdybych já měl basu). Tyto rytmy pak zapíšeme na tabuli nejen tečkami a čárkami, ale i notovým

střídavě ukazujeme a společně s dětmi vyfukáváme jejich rytmus.

Z rytmických modelů na tabuli si každé dítě vytvoří své vlastní rytmické cvičení. (Úkolem je zapsat čtyři takty.) Svou „skladbu“ pak každý žák vytuká nebo vytleská. Ostatní děti budou hádat, v jakém sledu žák rytmické modely vytleskával. (Děti uvádějí pořadí modelů čísly, např. 1, 2, 2, 1)

Odlišnost čtvrtových a osminových hodnot not nacvičíme s dětmi pomocí chůze a běhu. Na bubínek zahrajeme sled čtvrtových not (čtyři takty, tedy 8 úderů). Děti podle zvuku bubínku pochodují. Pak hru změním, zrychlíme úder, hrajeme dvakrát tak rychle (opět zahrajeme čtyřtaktí, tedy 16 úderů). Tentokrát děti stojí na místě a rychlost zvuku bubínku vyjádří tzv. běhovými kroky. Tato dvě čtyřtaktí pak střídáme.

Intonace

V tomto setkání se děti poprvé seznámí s názvoslovím not. Jedná se o noty **c¹**, **d¹**, **e¹**.

Nejprve vytleskáme rytmus písně *Halí belí*:

Na tabuli запиšeme melodii písně *Halí belí* (bez textu):

Děti uvedeme do tóniny zpěvem sestupné a vzestupné řady tónů e¹ - c¹. Na klavír zahrajeme počáteční tón písničky - e¹ - a za současného ukazování melodie na tabuli píseň na libovolnou slabiku společně s dětmi zazpíváme. Po několika taktech děti určitě známou písničku poznají. I když všichni vědí, o kterou píseň jde, stále při zpěvu sledují notový zápis na tabuli - zpívají podle not. Některý šikovný žák může melodii písničky ukazovat místo učitele. Písničku *Halí belí* se pak pokusíme zazpívat na jména not.

Hudební nástroje

V učebnici jsou na obrázcích nakresleny čtyři hudební nástroje. Děti je nejprve pojmenují, pak určí, které z nástrojů jsou ve skutečnosti velké a které jsou menší.

Velké: velký buben, kontrabas

Malé: housle, trubka

Sluchová analýza

Dětem předzpěvujeme libovolné tóny. Náš zpěv musí být ve zpěvní poloze dětí. Úkolem dětí je předzpívaný tón vždy zopakovat. Dáme jim dostatek času na to, aby si v duchu mohly představit, jaký tón mají zazpívat. Pozor však, aby pauza mezi předzpívaným tónem a zpěvem dětí nebyla příliš dlouhá. Mohly by tón zapomenout. Nástup zpěvu dětí ukážeme dirigentským gestem.

Poslech

Niccolo Paganini (italský virtuos, 1782-1840)

Capriccio pro sólové housle op. 1

CD č. 7

Niccolo Paganini je považován za nejslavnějšího houslistu světa. Měl skvělou techniku. Dokázal hrát velmi rychlé pasáže a flažolety ve dvojhmatech, pizzicata levou rukou, a to za současné hry smyčcem pravou rukou. Mistrovsky uměl zahrát i na jedné struně houslí. Jeho technika byla na tehdejší dobu skutečně zázračná. Vzbuzovala dojem něčeho nadčasového až nemožného. Asi právě z těchto důvodů se o Paganinim říkalo, že svou duši upsal ďáblu. Těmto báchorkám napomáhal i vzhled umělce - bledé tváře, černé vlasy a ostré rysy obličeje.

Paganini byl nejen vynikající houslista, ale i výborný hráč na kytaru a hudební skladatel. K jeho nejcenějším skladbám patří právě *24 capriccií*, ve kterých uchoval nové možnosti houslové hry. (Italské slovo *capricci* znamená v českém překladu rozmary.) Tyto skladby jsou technicky velmi náročné a do svého repertoáru je může zařadit jen opravdový virtuos.

(flažolet - měkké tóny, které hraje hudebník lehkým dotekem prstů o strunu, pizzicato - hráč vyluzuje tóny brnkáním prstů na strunách)

Práce s poslechem

Otázka:

V jakém tempu hrál houslista skladbu, kterou jste vyslechli?

Dětem můžeme převyprávět nebo přečíst následující historku o slavném Paganinim. Díky tomuto příběhu se děti dozvědí, že housle mají čtyři struny a každá z nich je jinak silná. (Struna G je nejsilnější.)

Při jednom vystoupení se Paganinimu stalo, že mu nešťastnou náhodou praskla jedna struna houslí. V saloně se ozval tlumený smích, ale umělec se nenechal odradit: pokračoval ve hře na zbývajících třech strunách. Po chvíli však povolila další struna, ale ani tentokrát se Paganini nevzdal. Hrál ještě ohnivěji a procítěněji na dvou. Posluchači

se již nesmáli a s údivem pozorovali a poslouchali umělce, který si počínal jako opravdový virtuos a na dvou strunách hrál tak jako jiní na čtyřech. K dovršení smůly se stalo, že po chvíli praskla i třetí struna a Paganinimu hrozilo, že těžce vydobyté vítězství ztratí. Ale ani tehdy se mistr nevzdal a zbytek skladby dohrál na jediné nejhlubší struně G tak mistrně, jako by ostatní struny ani nepotřeboval. Pod vlivem této události složil Paganini *Sonátu Napoleon pro G strunu* a později ještě *Sonátu Marie-Louisa pro G strunu s doprovodem orchestru* (op. 31 a 65).

Stanislav Václav Klíma, *Muzikantské historky*

6. hudební nápadník: Zvířátka

Práce s písní

Masožravá kytk a curček

Tato žertovná písnička určitě děti zaujme svým textem i melodikou. Mohlo by se zdát, že se jedná o píseň nenáročnou a jednoduchou, přesto je však zapotřebí věnovat jejímu nácviku dostatečnou pozornost. Zpěv na jednom tónu je totiž jednou z nejobtížnějších pěveckých dovedností (klesá intonace). Při zpěvu se nadechujeme vždy po čtyřech taktech.

V první části písně, která je zapsána ve dvoudobém taktu, dáváme pozor, aby děti místo zpěvu pouze neodříkávaly text. Děti musí dodržovat správnou délku zpívaných tónů. Druhá část písně má oproti první části tanečnější charakter. Tento ráz je dán změnou taktu ze dvoudobého na třídobý. Melodie obou částí písně je shodná, odlišuje se pouze svým rytmem a taktem.

Na tý louce zelený

Nácvik písničky můžeme zpestřit známým pantomimickým doprovodem: při zpěvu pantomimicky znázorňujeme jednotlivá slova, která jsou v písni obsažena. Nejprve napodobíme slovo louka. Při dalším zpěvu pak ztvárníme nejen slovo louka, ale přidáme i další slovo - *zelený*. Takto zpíváme písničku několikrát za sebou, do té doby, než pantomimou vyjádříme všechna níže uvedená slova. Písničku můžeme zazpívat i tak, že slova, která pantomimicky předvádíme, budeme beze zpěvu pouze ukazovat. V písni tak vlastně uměle vytvoříme pomlky.

louka - před tělem naznačíme rukama rozprostírající se louku (jako když čarujeme)

zelený - ukážeme na zelenou barvu

pasou - rukama u úst ukážeme, jak jeleni spásají trávu

jeleni - z rukou vytvoříme nad hlavou parohy

mysliveček - v ruce držíme pomyslnou pušku (jako bychom stříleli)

kamizolka - rukama naznačíme stříh myslivecké vesty

Intonace

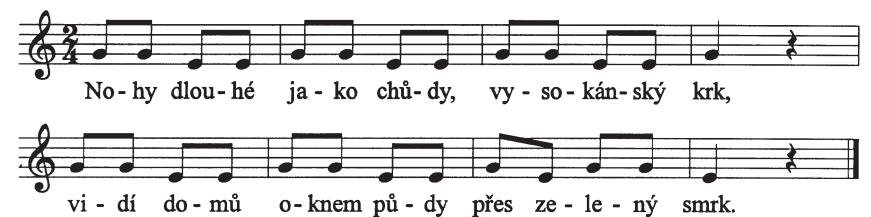
V intonačním cvičení se opět vrátíme ke zhudebňování textu na tónech kukačkové tercie. K tomuto účelu nám tentokrát poslouží říkanka - hádanka o žirafě. Básničku nejprve přesně rytmicky deklamujeme. Některé z dětí pak na tabuli zakreslí noty kukačkové tercie -

stačí pouze hlavičky not bez nožiček. Zpívat však

můžeme i ve vyšší poloze. Kukaččí tercii trochu

upravíme. Učitel na tyto noty střídavě ukazuje

(v duchu si přitom představuje melodii říkanky). Všechny děti podle jeho ukazování danou melodii zpívají na slabiku *mo*. Šikovní žáci se pak pokusí o sólový zpěv a samostatné zhudebnění hádanky na dvou tónech této kukačkové tercie. Při zpěvu zhudebněné říkanky zvolíme mírnější tempo.

No - hy dlou - hé ja - ko chů - dy, vy - so - kán - ský krk,

vi - dí do - mů o - knem pů - dy přes ze - le - ný smrk.

Sluchová analýza

V tomto setkání budou děti opět napodobovat zpěv jednotlivých tónů v prostoru c¹ - c². Tóny však nebudeme dětem předzpěvovat, ale budeme je hrát na hudební nástroj - nejlépe na housle nebo klavír. Sluchová analýza hraných tónů je pro děti obtížnější.

Poslech

Camille Saint-Saëns

(francouzský hudební skladatel, 1835-1921)

Karneval zvířat

CD č. 8-14

Toto dílo je složeno ze čtrnácti drobných skladbiček, které Saint-Saëns zkomponoval jako hudební hříčku pro pobavení svých přátel. Původně byla skladba určena pro čtyřruční klavírní hru. Teprve později došlo k její úpravě pro dva klavíry a malý orchestr.

Ve skladbě se představuje mnoho různých zvířátek tančících na bále. Zajímavé je, že *Karneval zvířat* vznikl v době skladatelovy návštěvy v Praze (1886). Podtitul díla zní *Zoologická fauna*.

Následující básničkou uvedeme děti do atmosféry zvířecího ráje:

Slon
Věra Provazníková

Jeden slon
spolknul zvon
mango - lango -
pimpampon.
Kudy chodí, tudy zvoní,
závidí mu všichni sloni,
všichni chtějí být jak on.
Mango - lango -
pimpanpon.

Básničku nepřednáší učitel sám. Děti mu pomáhají s textem - *mango*, *lango*, *pimpampon*. Zmíněná slova mohou říkat i jednotlivci, na které učitel střídavě ukazuje. (Jedno dítě řekne *mango*, druhé *lango* a třetí dítě - nebo všichni - slovo *pimpampon*.) Dbáme na správný rytmus deklamace.

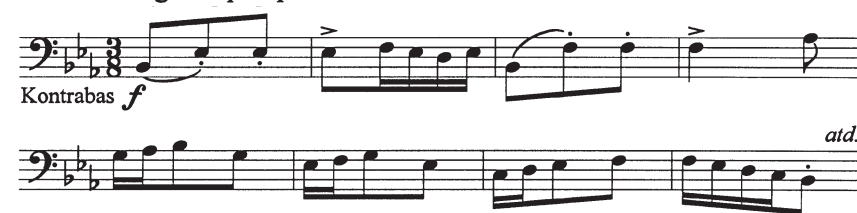
Práce s poslechem

Slon

Nejprve se děti zeptáme, který hudební nástroj by mohl svou hrou napodobit chůzi a tanec slona. Společně dojdeme k závěru, že slon je velké, těžké a trochu neohrabané zvíře, které může velmi dobře napodobit velký, těžký kontrabas s hlubokým hlasem. Na klavír zahrajeme první notovou ukázkou. (Notace v houslovém klíči slouží ke zjednodušení klavírní hry. Melodie je ale třeba hrát v příslušné oktávě odpovídající hře kontrabasů.)

(Kontrabas zní o oktávu níž, než je zapsán.)

Allegretto pomposo

Tuto melodii děti vyjadřují pomalou chůzí slona. Slonovi se do taktu může kývat i chobot. Úkolem dětí je zapamatovat si zahraniční melodii.

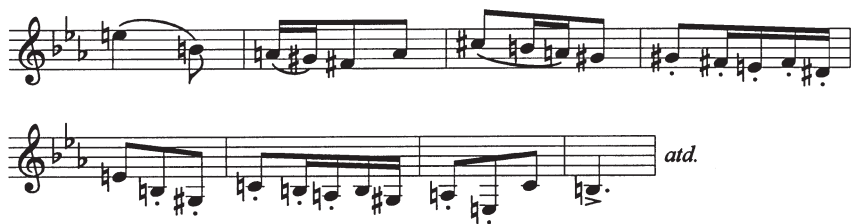
Na klavír zahrajeme další hudební ukázkou.

Střední díl:

Střední díl:

Tento hudební úsek doprovodí děti houpavým pohybem těla - tancem slona. Při „tanci“ stojíme na místě, ruce máme v bok a váhu těla přenášíme z nohy na nohu (váhu těla přeneseme vždy na těžkou, tj. na první dobu v taktu). Děti se opět snaží zapamatovat si melodii tak, aby ji v následující hudební ukázce dokázaly odlišit od melodie první.

Následuje poslech hudební ukázky z kompaktního disku. První úkol, který na děti při poslechu hudby čeká, je poznat, kdy se „na scéně“ objeví slon. Jeho kontrabasové sólo zazní po krátkém klavírním úvodu. Pak již stačí pozorně poslouchat a napodobovat chůzi a tanec slona podle předem nacvičených pohybů. Učitel předvádí tanec i chůzi slona společně s dětmi. Tímto pohybovým doprovodem cvičíme u dětí nejen hudební paměť a postřeh, ale také smysl pro hudební formu.

7. hudební nápadník: Na stavbě

Práce s písní

Dobrý den

Tento kratičký popěvek je prvním opravdovým vícehlasým zpěvem dětí. Všechny tři hlasy pozdravu vycházejí z melodie hlasu prvního. Nejprve tedy nacvičíme první hlas.

Po zvládnutí jednohlasé melodie doprovodí zpěv dětí učitel melodií druhého hlasu. Tuto melodii zpíváme nebo hrajeme na klavír.

Vzhledem k tomu, že melodii druhého hlasu děti již vlastně znají, vybereme zkušenější zpěváky a pokusíme se zazpívat první a druhý hlas současně. Učitel podpoří svým zpěvem slabší skupinu zpěváků. Pokud dětem nedělá potíže udržet dva hlasy samostatně, může se učitel připojit zpěvem hlasu třetího.

Postupně s dětmi nacvičíme i tento třetí hlas.

Mravenci

Druhý hlas v refrénu písně zpívá pouze učitel. Zpěv však musí být velmi tichý, aby nepletl zpívající děti. Zpočátku je dobré zpívat druhý hlas pouze brumendem.

Pro zpestření hodiny hudební výchovy a k pousmání poslouží následující básnička o mravenečkovi.

Pohádka bez konce

Orestes Plath

Probudil se mraveneček	...vstal zas jiný mraveneček
a šel na procházku,	a šel na procházku,
probudil se, vzal raneček	probudil se, vzal raneček
na pár žitných klásků	na pár žitných klásků
a pšeničku k tomu.	a pšeničku k tomu.
A když přišel domů...	A když přišel domů...

... vstal zas jiný mraveneček...

Intonace

Motivace intonačního cvičení tohoto setkání souvisí s písní *Mravenci*.

Otázka - Kde stavějí mravenci svoji stavbu? *Odpověď* - Na pasece.
Otázka - Která zvířátka můžeme ještě na pasece najít? *Odpovědi* jsou různé, my ale vyvodíme, že na pasece se mnohdy vyhřívá i had.
 Na tabuli zapíšeme zhudebněnou říkanku *Had leze z díry* (bez textu).

Had le - ze z dí - ry, vy - str - ku - je kní - ry,
 bá - ba se ho le - kla, na ko - le - na kle - kla.
 Nic se bá - bo ne - le - kej, na ko - le - na ne - kle - kej.

Jestlipak děti podle notového zápisu a rady, že se jedná o zhudebněnou říkanku o hadovi, kterou znají z 1. ročníku, přijdou na to, kterou říkanku jsme na tabuli zapsali? Další nápovědou může být i vytleskání rytmu zmíněné říkanky učitelem. Pokud bude pro děti i pak tento úkol těžký, zanotujeme část říkanky brumendem. Popěvek si potom společně s dětmi zazpíváme. Současně se zpěvem ukazujeme jednotlivé noty popěvku na tabuli. Po dětech vyžadujeme, aby ukazovaný notový zápis pečlivě sledovaly.

Sluchová analýza

V tomto setkání budou děti reprodukovat krátké melodické úryvky zpívané učitelem. Bude-li tato činnost zábavná a přitažlivá, záleží především na učiteli, jeho fantazii a pohotovosti. Pokud předvedeme svůj zpěv s patřičným entuziasmem, děti se pobaví a ještě se mnohem naučí. Je dobré měnit dynamiku, tempo i polohu zpěvu. Náš zpěv musí být pro děti vždy jasný a napodobitelný. Předzpěvované melodické úryvky musí vyhovovat zpěvní poloze dětí.

Poslech

Franz Schubert (rakouský hudební skladatel, 1797-1828)

Pstruh op. 32 č. 1

CD č. 15

Se jménem Franze Schuberta je spojena především vokální tvorba. Tento hudební skladatel složil na 600 písní. Jednou z nich, která se

těší velké oblibě, je právě píseň *Pstruh*. Tato píseň, která vznikla kolem roku 1817, velmi zaujala jednoho zámožného hudebního amatéra ze Štýru (Sylvestra Paumgartnera). Stala se jeho oblíbenou skladbou a podnítila ho k objednavce klavírního kvintetu u Franze Schuberta. Při kompozici skladby chtěl Schubert udělat svému ctiteli radost, a proto v ní použil melodii jeho oblíbené písně *Pstruh*, která se stala tématem k variacím 4. věty objednaného kvintetu. Nápěv písně je v této komorní skladbě citován téměř beze změny, takže každý bez dlouhého váhání původní píseň pozná.

Práce s poslechem

Dětem nejprve povíme, že pstruh je ryba žijící v čistých potocích a říčkách. Před poslechem seznámíme děti s obsahem písně. (Notový zápis písně najdete na následující stránce.) Upozorníme je na odlišnou dramatickou část, ve které již není slyšet klid šplouchající vody a hravost bezstarostných rybek. Ze zpěvu zde můžeme naopak vycítit strach o osud jedné malé rybky. Tato dramatická naléhavost je zvýrazněna crescendem na jednom tónu, tečkovaným rytmem, skoky v melodii, staccatem v klavírním doprovodu.

Následuje poslech ukázky z kompaktního disku.

Otázky:

Kdo zpívá písničku? Muž, nebo žena?

Který hudební nástroj doprovází zpěv?

Úkol:

Zdvižením ruky označte místo, ve kterém dochází k dramatickému ději v písni.

8. hudební nápadník: Zrcadlo

Práce s písní

Maličká su

Jedná se o píseň rytmicky i melodicky nenáročnou. Před jejím nácvikem postupujeme podle pokynů v oddílu Intonace.

Při zpěvu písně musíme dbát na dodržování pomlky. V pauzách může některý žák udeřit vždy jednou do trianglu, ostatní děti pak mohou pomlku vyjádřit tlesknutím.

Poněkud živěji

Hle v ja-sné vo-dě mí-há se pstru-hů mršt-ný
Dál ry-bář s pru-tem sto-jí a hle-dí v le-sklý
roj a druh tu dru-ha stí-há, je ve-se-lý to boj. Já
zdroj, kde u ve-se-lém re-ji si hra-je ry-bek roj. Jak
vý-še sto-jím v trá-vě a hle-dím v ti-chý kout, jak
dlou-ho vo-da či-stá se ka-lem ne-zče-ří, tak
ve-se-le a hra-vě zná ry-bka ští-hlá plout, jak ve-se-le a
dlou-ho ryb-ka by-strá té léč-ce ne-vě-ří, tak dlou-ho ry-bka
hra-vě zná ry-bka ští-hlá plout. Však škůd-ce zno-va
by-strá té léč-ce ne-vě-ří.
mí-ří, ne-ztrá-cí čas a po-tok ti-chý ná-hle
zví-ří, než spa-třil bys dno zas, tu blý-skne prut se zno-va a
ry-bka je la-pe-na, to vím, já sto-jím be-ze slo-va a o-ši-ze-nou
zřím, já sto-jím be-ze slo-va a o-ši-ze-nou zřím.

Rybička maličká

Písnička se skládá ze dvou čtyřtaktových celků (hudební otázky a odpovědi). První čtyři takty - předvětí - jsou rytmicky naprosto totožné s druhým čtyřtaktím - závětím. Melodie písničky obou částí je vlastně také shodná, jediný rozdíl tkví v tom, že melodie závětí písničky je posunuta o jeden tón níž.

V písni můžeme různé obměňovat dynamiku - sílu zpěvu. Předvětí zazpíváme např. středně silně, závětí piano, tedy potichu. Druhou sloku písne nemusí zpívat všechny děti, dáme zde prostor i jednotlivcům. Dětem také připomeneme, co v písni značí dvoubarevný balonek.

Úkoly:

Spočítejte, z kolika taktů se písnička skládá.

V notovém zápisu písne vyhledejte stoupající melodii (vzestupná melodie vedená krokem - 3., 7. takt).

Z písne vybereme tři odlišné rytmické figury:

Noty zapíšeme na tabuli a dále postupujeme stejně jako při nácviku rytmu v 5. setkání (píseň *Muzikant*).

Pohybový doprovod písne

1. - 2. takt - dva přísunné kroky stranou, vlevo
3. - 4. takt - čelný kruh oběma rukama
5. - 6. takt - dva přísunné kroky stranou, vpravo
7. - 8. takt - čelný kruh oběma rukama

Hra na schovávanou

Děti nejprve doplní chybějící názvy not. Celé cvičení současně zapisujeme na tabuli. Podle notového zápisu pak toto intonační cvičení přezpíváme na jména not.

c d e e d c c d e c d e

Provedení intonačního cvičení:

Dalším úkolem dětí je rozhodnout, zda byla melodie předchozího cvičení ukončená, nebo neukončená. Pokud chceme melodii ukončit, doplníme ji např. takto:

Intonace

V tomto setkání nám k intonaci poslouží písnička *Maličká su*. Před jejím zpěvem nacvičíme samostatně jednoduché intonační postupy, které se zde objevují.

Na tabuli zapíšeme následující intonační model:

Na klavír zahrajeme tón c¹. Za současného ukazování not na tabuli model předzpíváme. Děti po nás zazpívají totéž, a to nejdříve na slabiku no a poté na jména not.

Pak zapíšeme na tabuli další notovou ukázkou:

Na klavír zahrajeme tón e¹ a opět na tabuli ukazujeme předepsané intonační cvičení, které se děti s naší pomocí snaží zazpívat.

Druhý takt tohoto cvičení pak děti vyhledají v notovém zápisu písně *Maličká su* v učebnici. (Odpovídá textu „maličká su“.)

Stejný postup zvolíme i u dalšího cvičení:

(Odpovídá textu „tancovala bych já“.)

Při intonačních cvičeních dbáme na to, aby děti náš zpěv pouze neapodobovaly. Důležité je pozorné sledování a vnímání notového zápisu, který při zpěvu ukazujeme na tabuli. Při vyhledávání shodných taktů na tabuli a v učebnici se děti řídí vizuální představou notového zápisu, nikoli textem písně.

Sluchová analýza

Na klavír hrajeme motivky známých písní. Stejný motivek vždy dvakrát zopakujeme. Když hrajeme úryvek podruhé, můžeme udělat záměrně chybu. Úkolem dětí je poznat, jestli naše hra obsahovala chybu, nebo ne. Zvednutím ruky mohou děti na chybu upozornit.

Poslech

Maurice Ravel (francouzský hudební skladatel, 1835-1921)

Zrcadla

CD č. 16

Cyklus klavírních skladeb *Zrcadla* patří k nejvýznamnějším klavírním skladbám Maurice Ravela. Kratičká hudební ukáзка seznamuje děti se zvukomalebnostmi a možnostmi tohoto hudebního nástroje. Z klavírní hry je slyšet lehkost a hravost, a to nejen ve vyšších, ale i v nižších polohách. Hudba neustále plyne jakoby jedním směrem. Drobná pozastavení tuto plynulost nenarušují, jsou naopak zajímavostí skladby, která jako by vedla k pomyslné otázce, jak asi bude hudba „tančit dál“.

Práce s poslechem

Poslech hudby můžeme doprovodit pohybovou improvizací na místě. Děti si představí, že se z nich staly loutky, které ožily právě v říši zrcadel. Oživilo je světlo, které se od zrcadel odráží. Děti vedeme k ladnosti a plynulosti pohybů. Ruce i tělo musí být naprosto uvolněné. Jedině tak může pohyb přesně vyjádřit lehkost hudby. Méně pohybově nadané děti se mohou soustředit pouze na volný - plynvý - pohyb rukou. Předvedeme dětem (buď sami, nebo některý šikovný žák) improvizaci i se zastavováním pohybů, které s hudbou souvisejí. Vzhledem k tomu, že při poslechu hudební ukázky musí být naprostý klid, aby děti mohly hudbu dostatečně prožít, a tím jí i porozumět, rozdělíme třídu na několik skupin, které se budou v improvizaci střídát. Jedna skupina bude improvizovat, ostatní děti budou se zavřenýma očima relaxovat. Ze třídy pak vybereme nejlepšího „tanečního improvizátora“, který, pokud bude chtít, předvede své umění ostatním. Nikdy nikoho nenutíme!

9. hudební nápadník: Řemesla

Práce s písní

Já jsem kováříček

Postup při nácvičení písně spojíme s nácvičením intonace v tomto setkání. S intonací musíme začít před vlastním zpěvem.

Dětem nejprve vysvětlíme, kdo je kovář. Kováříček z naší písničky šel zřejmě na vandr do světa. Byl to vlastně pěkný tajněšník, když nikdo nevěděl, odkud putuje.

Písnička se hodí do pochodu. Při zpěvu zdůrazňujeme text „já jsem, já jsem“. Důraz je nad notami naznačen touto značkou: > Čtvrtkové pomlky v písni můžeme vyjádřit tlesknutím. Střední část písně (druhá notová osnova) zpíváme žertovně, rozverně, ale současně i tajněšnickásky a lehce. Melodii písně můžeme místo textu zazpívat i na slabiku *ja*. Dbáme na dostatečně uvolněnou čelist.

Zpěv písničky lze doprovodit i hrou na rytmické nástroje Orffova instrumentáře. První a závěrečnou část písně doprovodíme ostinátní

hrou bubínku.   Odlišnou střední část doprovodíme hrou na hůlky v rytmu písně.

Šibal pekař

Tato jednoduchá písnička, vlastně velmi známé lidové říkadlo, nám slouží k nácvičení hry na dětské hudební nástroje. Před samotným zpěvem písničky nejprve nacvičíme rytmickou hru uvedenou v učebnici.

Nácvičení písně *Šibal pekař*:

- zpěv písničky
- zpěv melodie písničky současně s rytmickým doprovodem (hůlky, chřestidlo)
- nácvičení hry sopránového metalofonu
- provedení celé písně podle partitury v učebnici

Rytmická hra

Rytmická hra vychází z ostinátního rytmu dvou slov písně - *housky* a *uštípuje*. Tato dvě slova doprovázejí rytmickou deklamaci říkadla.

Nejprve se všemi dětmi rytmicky deklamujeme celé říkadlo. Dbáme na výraznou artikulaci. Mluvidla se musí při výslovnosti viditelně pohybovat (děti nesmí být líné, pozor však na křečovitost). Pak

rozdělíme třídu na dvě skupiny. S první skupinou nacvičíme zvlášť první rytmickou figuru, která odpovídá deklamovanému slovu *housky*. S druhou skupinou opět samostatně nacvičíme rytmickou figuru odpovídající druhému slovu - *uštípuje*. Při nácvičení dbáme na to, aby děti nekřičely a recitaci s tleskáním nezrychlovaly. Oba rytmy pak vzájemně spojíme. Nejdříve začne s tleskáním a deklamací ta skupina dětí, která říká slovo *housky*, na gesto učitele se k ní pak připojí skupina říkající a tleskající slovo *uštípuje*. Z obou skupin pak vybereme několik dětí, které budou deklamovat text celé říkanky - třetí hlas. Poté provedeme rytmickou hru všichni společně.

Dynamika

S dětmi zopakujeme, co znamenají pojmy silně a slabě (měly by je znát z 1. ročníku). Tyto české názvy se v hudbě označují italským názvoslovím - forte a piano. (Ze 3. setkání učebnice 2. ročníku znají děti i pojem mezzoforte - středně silně). S dětmi si můžeme znovu poslechnout skladbu L. van Beethovena *Pastorální symfonie* (CD č. 1), kde uslyší jak piano, tak i forte.

Intonace

Intonaci spojíme s nácvičením písně *Já jsem kováříček*. Na tabuli napíšeme následující melodii (bez textu):

Děti uvedeme do tóniny zpěvem sestupné a vzestupné řady tónů e^1 - c^1 . Po udání počátečního tónu e^1 se děti pokusí předcházet model zazpívat. (Učitel ukazuje noty v notovém zápisu, a to ve správném rytmu písně.) Nejdříve zpíváme na slabiku *mo*, poté na text.

V notovém zápisu písničky v učebnici pak děti hledají, zda se v písničce zpívá o kováři, nebo o kováříčkovi. Neřídí se však textem, ale pouze notovým zápisem. Úkolem dětí je označit shodná dvojtaktí v učebnici a na tabuli. Dalším úkolem je pak najít, kolikrát se v písničce předchází motivem („*kováříček jsem*“) opakuje.

Sluchová analýza

Píseň tohoto setkání *Já jsem kováříček* začíná prvním stupněm tóniny C dur - tedy tónem c^1 . Zopakujeme si nápěvkovou píseň pro první stupeň - *Kočka leze dírou* (*Ovčáci, čtveráci*). Tuto písničku pak

zpíváme od různých tónů - to znamená v jiných tóninách než pouze v C dur. Není nutné zpívat celou píseň, stačí zazpívat pouze její první takt (odpovídá textu „*kočka leze dírou*“). Různé tóny, od kterých mají děti úryvek zpívat, udává učitel hrou na klavír, housle, altovou zobcovou flétnu (sopránová zní o oktávu výš, a je proto nevhodná). Nej-jednodušší však pro děti je, když tón, od něhož mají začátek písničky zazpívat, slyší předzpíváný od učitele.

Poslech

Georg Friedrich Händel

(německý hudební skladatel, 1685-1759)

Hudba k ohňostroji, Ouvertura

CD č. 17

Hudbu k ohňostroji zkomponoval Händel k příležitosti oslav uzavření tzv. cášského míru. Tímto mírem byla roku 1748 ukončena válka o rakouské dědictví (1741-1748). Podle přání anglického krále Jiřího II. se na jaře roku 1749 uskutečnila oslava i v anglickém Green Parku. Slavnost měla vyvrcholit velkolepým ohňostrojem, který však nedopadl moc dobře. Mnohé rakety totiž vůbec nevzlétly, a některé dokonce způsobily požár, při kterém byli mnozí přihlížející zraněni.

Velký úspěch zato měla Händelova *Hudba k ohňostroji*. Svědčí o tom i účast 12 000 posluchačů na generální zkoušce této skladby, která se uskutečnila týden před vlastní premiérou díla. Díky velkému zájmu lidí poslechnout si toto dílo došlo dokonce na blízkém londýnském mostě k tříhodinové dopravní kalamitě. Při provedení skladby byli posluchači ohromeni množstvím nástrojů a mohutností orchestru, na tehdejší dobu nezvyklou. (Přesné množství hráčů ani obsazení však není známo; hovoří se buď o 77, či o 112 hudebnících.)

Nástrojové obsazení s převahou dechů, jejichž zvuk podporovaly tympány, zvolil Händel záměrně, a to s ohledem na konání slavnosti pod širým nebem. Zvuk dechových nástrojů se totiž ve volném prostoru nese mnohem lépe než zvuk nástrojů smyčcových. Na přání krále Jiřího II. zazněla *Hudba k ohňostroji* při premiéře v provedení dechových a bicích nástrojů.

Práce s poslechem

Při poslechu hudby mohou děti kreslit (malovat) svou představu ohňostroje.

Otázky:

Zní hudba slavnostně, nebo by se spíše hodila k poslechu při odpoledním čaji?

Které nástroje mají v hudební ukázce nejprůraznější, nejpronikavější tón? (trubky - žesťové nástroje)

Úkol:

Poznáte, kdy zazní v hudbě hra tympánů? Zvedněte ruku.

Richard Wagner (německý hudební skladatel, 1813-1883)

Mistři pěvci norimberští

CD č. 18

Mistři pěvci norimberští patří k nejpopulárnějším Wagnerovým operám. Jedná se o jedinou komickou operu skladatele. První poznámky k tomuto dílu napsal Wagner v Mariánských Lázních roku 1845 - téměř čtvrtstoletí před premiérou díla. (Premiéra se uskutečnila v Mnichově v roce 1868.) Tato opera, ke které si napsal libreto sám skladatel, se velmi odlišuje od jeho ostatních oper. Nevystupují zde totiž žádní nadlidé či bohové, ani postavy středověké mytologie. Hlavními hrdiny jsou obyčejní lidé. Námět ke kompozici převzal Wagner z dějin Německa. Remeslníční mistři se zde v 16. století spojovali do cechovně organizovaných pěveckých škol, kde ze zpěvu a psaní básní skládali tzv. mistrovské zkoušky. Při kompozici písní a psaní básní však museli dodržovat velmi přísná pravidla, které při zkouškách kontrolovali tzv. merkýři. Ustřední postavou opery je skutečná historická postava, moudrý švec - norimberský mistr Hans Sachs, který patřil v 16. století k nejslavnějším pěveckým mistrům.

Děj opery:

V předvečer svátku Jana Křtitele se zahledí mladý rytíř Walter do hezké dívky Evy, dcery zlatníka a mistra pěveckého cechu Porgnera. Na přání otce se smí Eva vdát pouze za mistra-pěvce, vítěze nadcházející pěvecké soutěže, pořádané právě v době svatojánských oslav. Účastníci soutěže musí podle přísných pravidel složit báseň a zazpívat ji na vlastní nápěv. Rytíř Walter se svým zpěvem pokouší dobýt ruku Evy, ale při pěvecké zkoušce neuspěje. Ani Evě není rytíř lhostejný, a tak se tajně domlouvají na společném útěku. Jejich rozhovor však vyslechne moudrý švec, který dá nakonec všechny věci do pořádku.

O Evu se uchází i městský písař (Beckmesser). Svůj cit k ní chce vyjádřit večerním zastaveníčkem pod jejími okny. Žádá Evina souse- da, ševce Sachse - mistra-pěvce - o vyjádření ke svému zpěvu. Švec však nechce přerušit svoji práci, a tak hodnotí každou chybu ve zpěvu písaře úderem kladívka do podešví. Hlasitě a stále častější bouchání kladívka přivolá sousedy, mezi nimi i Davida, přítele Magdy - Eviny chůvy. David pozná, že zpěvu písaře naslouchá za okny jeho Magda (převlečená za Evu), a právem se domnívá, že vyznání písaře patří právě jí. Rozpoutá se rvačka. V tomto zmatku k sobě bere švec rytíře Waltera a Evu posílá domů.

Na druhý den pomáhá švec Sachs rytíři Walterovi s přebásněním jeho nočního snu. Walterovi se zdálo o dívce, která mu na zahradě podala ovoce ze stromu života. Text písně s názvem Výklad jitra snu krásného si však v jejich nepřítomnosti přivlastnil městský písař, který tuto ukradenou báseň zazpíval při svatojánských slavnostech. K básni však přidal svoji melodii a tak se stalo, že za svůj zpěv sklídl jen samý posměch. Opravdový autor písně - rytíř Walter - dokázal naopak svým zpěvem zaujmout všechny posluchače, ukázal krásu básně, a nakonec se stal i vítězem pěvecké soutěže.

Práce s poslechem

Při poslechu se děti snaží uhodnout, ve kterém místě ukázky slyší švec ve zpěvu nejvíce chyb.

Úkol:

Určete místo, kde se ozývá tukání ševcova kladívka nejčastěji a nejhlasitěji.

10. hudební nápadník: Vánoce

Poslech

Jakub Šimon Jan Ryba (český hudební skladatel, 1765-1815)
Česká mše vánoční, Kyrie (úvodní část) **CD č. 19**

Česká mše vánoční patří k nejznámějším, a zároveň i k nejoblíbenějším dílům rožmitálského kantora Jakuba Jana Ryby. Vznikla koncem 18. století. Jedná se o lidovou, ale přitom poměrně náročnou skladbu s vánoční tematikou. Rybova mše navazuje na tradici kantor-ských pastorel, jichž Ryba také mnoho složil.

První část mše, *Kyrie*, je pastýřskou scénou. Po krátké, rozmarné předešle uslyšíme sólový zpěv mužského hlasu (tenor). Zpívá mladý pastýř, který v noci hlídá stádo ovcí. Při hlídání ale najednou zjistí, že se v přírodě začaly dít velmi zvláštní věci. Obloha se náhle rozjasní, ptáci zpívají a zdálky je slyšet líbezná hudba. Mladý pastýř se rozhodne vzbudit správce ovčína - mistra. (Správce ovčína - mužský hlas - bas.) Mistr se nejdříve diví, proč ho pastýř budí a nenechá ho po celodenní práci odpočinout, ale když vidí, co se v přírodě děje, chce sám přijít věci na kloub. Ve společném zpěvu (který již není na kompaktním disku nahrán) se oba pastýři dohadují nad příčinou těchto neobyčejných jevů. Brzy se dozvědí, že důvodem je narození Ježíše Krista. Mistr vzbudí i ostatní pastýře a sdělí jim tuto radostnou novi-

nu. Všichni se pak společně vypraví do Betléma, aby zpěvem, dárky a hrou na hudební nástroje Ježíška přivítali.

(Melodie první notové ukázky patří slovům „*hej mistře*“. Druhý úryvek - odpověď - je podložen slovy „*vstaň bystře*“.)

Práce s poslechem

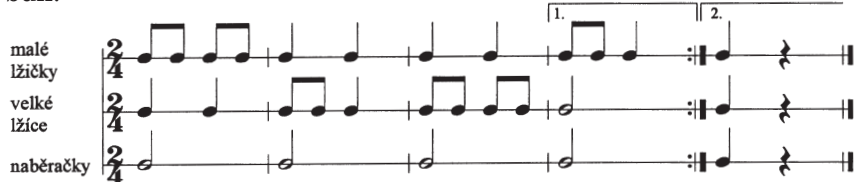
Před poslechem dětem vyprávíme, o čem se bude v hudební ukázce zpívat. Úkolem dětí je rozpoznat, kdy začne zpívat první a kdy druhý pastýř. Společně s dětmi posoudíme, který z hlasů zpívá ve vyšší a který v nižší - hlubší poloze.

(Ke zpěvu koledy *Dej Bůh štěstí*: štedrovničky = vánočky, trojničky = drobné peníze užívané za Rakousko-Uherska.)

11. hudební nápadník: V kuchyni

Kuchyňská muzika

Rytmický zápis „kuchyňské muziky“ přepíšeme z učebnice na tabuli.

Nejprve dětem předvedeme hru nejjednoduššího rytmu, tedy hru naběraček. Naběračky držíme tak, jako by to byly naše prodloužené ruce. Údery jsou mírné, naběračky o sebe „pomyslně tleskají“. Děti po nás hru opakují.

K nácviku rytmu velkých lžic použijeme raději lžice nerezové (mají příjemnější zvuk). Děti vedeme k tomu, že i hra na lžice má být kultivovaná a že se nejedná o pouhé „třískání“ do nádobí. Naše úhozy musí být jemné, při hře jsou lžice téměř u sebe, ruce není třeba roz-přahovat. Obdobně nacvičíme i poslední rytmickou figuru se lžičkami.

Další nácvik je stejný jako u ostatních vícehlasých rytmických cvičení. Třidu rozdělíme na tři skupiny. S každou skupinou nejprve samostatně zopakujeme její hru a pak rytmy postupně spojujeme. Nejdříve zahrají např. skupiny lžiček a lžic, pak lžiček a naběraček a nakonec všechny skupiny najednou.

Při hře na tyto improvizované nástroje můžeme projevit mnoho tvůrčí fantazie. Na „nástroje“ nemusíme například hrát pouze před

tělem, ale také vedle těla, nad hlavou, u země apod. Můžeme vymyslet i svá vlastní cvičení, v nichž uplatníme různý způsob hry, jako například krouživý pohyb při hře na naběračky (naběračky třeme o sebe) nebo hru o hrany malých lžiček. Pokud chceme vyloudit dva zvuky odlišné výšky, střídáme hru ve středu lžiček s hrou na jejich okrajích, kde je zvuk vyšší. Děti vedeme i k tomu, aby si všimaly rozdílného zvuku nerezového a hliníkové nádoby.

Práce s písní

Kdysi jeden muž

Tato veselá písnička má velmi jednoduchou melodii i rytmus. Poněkud obtížnější bude nácvik začátku písně, který začíná tzv. předtaktím. Při zpěvu písničky musíme dávat pozor, abychom nepřehnali její tempo. Pokud bychom zpívali píseň příliš rychle, nevyzpívali bychom správně šestnáctinové hodnoty not.

Při nácviku písně můžeme využít roli tzv. vyvolávače. Vyvolávačem se stane učitel, který vždy po dokončení jedné sloky písně - v pomlce - vyvolá text následující sloky. Např. „*Jeho nástroj byla sběračka.*“

Pokud byste si chtěli zazpívat i **jinou písničku s kuchyňskou tematikou**, využijte nabídky z písní pro pilné zpěváky na konci učebnice, kde najdete písničku *Kuchyňská kapela* (s. 92).

V tomto setkání si s dětmi **zopakujeme opěrnou píseň** *To je zlaté posvícení*. Jak vyplývá z textu písně, o posvícení nebyla nouze o jídlo. Lidé jedli dokonce i maso, které se v dřívějších dobách jídalo jen ve svátek - v neděli. Během týdne se lidé stravovali střídavě; dnes bychom jejich jídelní lístek mohli označit za zdravou výživu. Jedli hrách, kroupy, jáhly, čočku, brambory.

Brambory

Lidová

Brambory se radily,
když se v hrnci vařily,
jak se tepla zhostí -
protože ven nemohly,
popraskaly zlostí.

Jestlipak děti po recitaci říkanky přijdou na nějakou písničku, v níž se zpívá právě o bramborách? Z 1. ročníku známe písničku *Jedna, dvě, tři, čtyři, pět*. Písničku nemusíme zpívat pouze na text, postačí nám i slovo *mňam*.

Intonace

K intonaci v tónovém prostoru c^1 - e^1 je v tomto setkání určena hra na otázku a odpověď - Kde je to? Při této hře postupujeme obdobně jako při hře Co je to? ve 4. setkání.

Sluchová analýza

Dětem hrajeme na klavír dva různé tóny po sobě. Jeden tón výš, jeden níž. Pohybujeme se v jednočárkované oktávě. Úkolem dětí je určit, který ze dvou zahranych tónů byl vyšší a který nižší.

Poslech

Bohuslav Martinů (český hudební skladatel, 1890-1959)

Kuchyňská revue (část *Charleston*)

CD č. 20

Jedná se o džezem ovlivněnou skladbu, balet podle námětu Jarmily Kröschlové. *Kuchyňská revue* s podtitulem *Pokoušení svatouška Hrnce* byla poprvé provedena v Praze v roce 1927. Tento balet má čtyři části - *Prolog, Tango, Charleston, Finále*. V *Kuchyňské revue* vystupují věci, které důvěrně známe právě z kuchyňského prostředí. Jedná se o Hrnec, Utěrák, Smeták, Pukličku a Kvedlačku. V ukázce hraje klarinet, fagot, trubka, housle, violoncello, klavír.

Obsah baletu (podle M. Šafránka, *Bohuslav Martinů. Život a dílo, Praha 1961*)

Manželství Hrnce a Pukličky je ohroženo nestálou změnchytivou Kvedlačkou, nejaktivnější osobou hry. Hrnec se dá svést a tak se rozvášní, že Puklička, která mu seděla na hlavě, z něj spadne a odkutálí se někam do kouta. Kdyby nebylo Smetáku, který miluje pořádek, využil by Utěrák osudné chvíle a svedl by Pukličku z cesty ctnosti. Ale Smeták vyzve Utěrák na souboj. Kvedlačka je soubojem nadšena a rozněcuje vášeň obou účastníků, kteří vycházejí ze souboje s přeraženými údy. Kvedlačka se znovu obrací k Hrneci. Hrnec však touží po Pukličce, ovšem Puklička nikde. Až něčí obrovská noha před rampou kopne do Pukličky, ta se přikutálí za všeobecného jásotu na scénu. Smeták donese Pukličku Hrneci. Kvedlačka a Utěrák se dají do tance. Smeták, Hrnec a Puklička jsou nejšťastnější trojicí na světě.

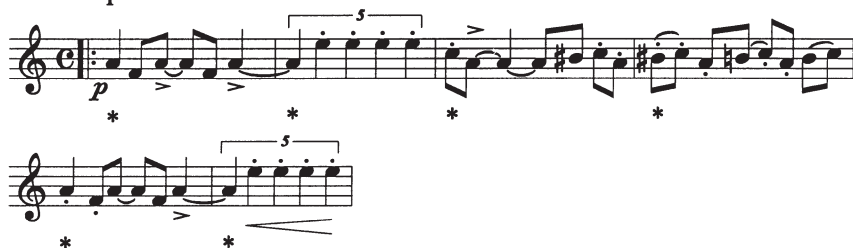
Práce s poslechem

Poslech hudby doprovodíme následujícími krokovými variacemi. „Tančit“ začneme po krátkém úvodu, který končí melodií sestupně jdoucích akordů, hraných klavírem - viz notová ukázka na další stránce.

Vzhledem k tomu, že tempo skladby je velmi rychlé, poslouží nám k lepší orientaci v pohybové etudě pouze začátek notového zápisu hudební ukázky. Hvězdička pod notou značí změnu pohybu nohou. Úkroky, ale i další pohyby nohou měníme vždy na první dobu v taktu - pohyb je tedy oproti melodii relativně pomalý.

Tempo di charleston

PN = pravá noha
LN = levá noha

1. část

PN - úrok vpravo, přísun zpět k levé noze (2x)
LN - úrok vlevo, přísun zpět k pravé noze (2x)
PN - úrok vpravo, přísun zpět k (2x)
LN - úrok vlevo, přísun zpět (2x)
PN - přednožit, přinožit (2x)
LN - přednožit, přinožit (2x)
PN - zanožit, přinožit (2x)
LN - zanožit, přinožit (2x)

2. část

----- změna melodie
PN - přednožit, unožit, přinožit, zůstat stát
LN - přednožit, unožit, přinožit, zůstat stát
PN - přednožit, unožit, přinožit, zůstat stát
LN - přednožit, unožit, přinožit, zůstat stát

3. část

----- změna melodie
chůze na místě - 8 kroků
otočka těla kolem své osy (slyšíme sestupnou melodii)
chůze na místě - 12 kroků
otočka těla kolem své osy (slyšíme sestupnou melodii)

Hudba se pak znovu navrácí ke své počáteční melodii a tanec začíná znovu. Jeho tři odlišné části opakujeme dvakrát. Při třetím opakování tance dochází ve 2. části ke změně:

2. část - závěr

PN - přednožit, unožit, přinožit, zůstat stát
LN - přednožit, unožit, přinožit, zůstat stát
PN - přednožit, přinožit s přidupnutím

12. hudební nápadník: Na svatbě

Práce s písní

Kalamajka, mik, mik, mik

Před zpěvem si zopakujeme opěrnou píseň na pátý stupeň (viz sluchová analýza tohoto setkání).

Známa lidová píseň *Kalamajka* je současně i tancem, což se děti dozvědí z druhé sloky písničky. Tento typický slovanský tanec je rozpustilý, veselý; tančil se právě při svatebním veselí. Vzhledem k tomu, že originální verze tance kalamajky (nebo také kolomajky, kolomyjky) je příliš složitá, v učebnici je uveden jiný pohybový doprovod.

Melodie celé písně je založena na jejím prvním dvoutaktí. Toto dvoutaktí se v písni několikrát opakuje, pokaždé je však jeho melodie posunuta o tón níž. Odlišný je pouze poslední takt písně.

Děti upozorníme na obrázek kominíka v učebnici. Společně si o něm popovídáme. Kominík patří mezi odvážlivce, kteří se nebojí výšek. Svou kominickou štetkou vymetá černé saze z kominá. Čistí kominý, aby kamna tzv. dobře táhla. Kominík je od sazí celý umouněný a černý. Jediné, co na něm svítí, je bílá kominická čepice. Kominíci podle pověry přinášejí ostatním lidem štěstí. Když ho děti potkají, mají se buď rychle chytit za knoflík a něco si přát, nebo si na kominíka sáhnout. Možná, že ta troška černých sazí přinese štěstí právě jim.

Při zpěvu písně zvýrazníme tleskáním její sudé takty.

Písničku pak můžeme interpretovat tak, že liché takty zpíváme a v sudých taktech pouze vytleskáváme rytmus.

Otázka:

Do kolika dob počítáme v této písni? (napovídá nám to i dvoubarevný balonek)

Intonace

Dětem zahrajeme nebo zazpíváme první takt písně *Kalamajka*.

Otázka:

Není vám tato melodie povědomá? Neznáte ji odněkud?

(Melodii musíme zpívat pomalu, aby děti stačily zaregistrovat odlišnost výšky tónů.) Dětem poradíme, že by melodie mohla představovat zpěv některého, pro ně již známého ptáčka (kukačky). Začátek melodie písně *Kalamajka* pak zazpíváme místo na její text na slabiky *ku - ku*.

Na tabuli zapíšeme následující intonační cvičení - písničku *Houpy*, ale pozor, bez textu!

Na klavír zahrajeme počáteční tón této písničky - g^1 - a společně s dětmi toto cvičení zazpíváme na slabiky *jo - vo*. Při zpěvu nezapomeneme ukazovat na tabuli noty, které zpíváme v rytmu písně. (Volíme pomalejší tempo.) Děti za zpěv pochválíme a prozradíme jim, že jsou už opravdoví zpěváci, protože úplně sami zazpívali z not písničky. Pravdivost svých slov doložíme zpěvem písně *Houpy*, *houpy* na text.

Sluchová analýza

V tomto setkání se děti učí písničku *Kalamajka*, *mik, mik, mik*. Tato píseň je zapsána v tónině D dur. Začíná jejím pátým stupněm, tedy tónem *a*. V tónině C dur by píseň začínala tónem *g*, což je pátý stupeň této tóniny.

S dětmi nacvičíme volný nástup pátého stupně. Opěrnou písní pro

tento stupeň je písnička *To je zlaté posvícení*. Nejdříve si s dětmi písničku zopakujeme. Pak hrajeme tóny v jednočárkované oktávě ($f^1 - h^1$), úkolem dětí je od zahraného tónu zazpívat začátek opěrné písně.

Poslech

Felix Mendelssohn-Bartholdy

(německý hudební skladatel, 1809-1847)

Sen noci svatojánské, Svatební pochod op. 61

CD č. 21

Předehtu k Shakespearově hře *Sen noci svatojánské* složil Mendelssohn pod dojmem četby této divadelní hry ve svých patnácti letech. Mendelssohnův *Svatební pochod* patří mezi nejpopulárnější skladby světové hudby.

Práce s poslechem

Pracujeme s úvodní částí této poslechové skladby, s pochodem. Známou melodii svatebního pochodu doprovodí děti hrou na nástroje Orffova instrumentáře - rámový bubínek, činely. (Tuto hru lze nahradit hrou na improvizované nástroje, popřípadě i hrou na tělo.)

Hudební skladba začíná fanfárou tří trubek (5 taktů včetně předtaktů). Děti pantomimicky předvedou hru na trubku. Po fanfáře zazní známá melodie svatebního pochodu.

Její melodii doprovodíme hrou na bubínek:

V krátké mezihře děti opět pantomimicky napodobují hru na trubku. Následující melodii hudební ukázky doprovodíme ostinátní hrou na bubínek.

Činy

Tympány

Činely

Další část skladby pouze posloucháme. Děti však dávají pozor, ve kterém místě ukázky se objeví pro ně již známá melodie úvodního pochodu.

Dobrú noc

hm hm hm...

Písničku můžeme doprovodit i hrou na trianql. Jemným úderem zvýrazníme pouze těžkou (první) dobu v každém taktu. Pozor, doprovod trianглу platí pouze pro melodicky shodné části písň. (Doprovázíme tedy první a poslední dva takty písň.)

Černé oči, jděte spát

Melodický doprovod písničky:

Hra na spánek

V této hře bude poněkud obtížnější nácvik prvního a s ním shodného posledního taktu, kde se vzájemně střídá deklamace dvou slov. Proto nacvičíme tento takt zvlášť. Celá třída říká nejprve text *„tiše*

spí, tiše spí“. Dále se děti ve výslovnosti předchozích slov střídají s učitelem.

Děti: *tiše*

Učitel: *spí*

Děti: *tiše*

Učitel: *spí*

Při dalším nácviku učitel své slovo *spí* pouze naznačí neslyšnou artikulací.

Pak rozdělíme třídu na dvě skupiny a začneme s nácvikem deklamace podle partitury v učebnici. Každá skupina na pokyn učitele vyslovuje své slovo - *tiše* nebo *spí*. Musíme vždy ukázat na tu skupinu dětí, která je s deklamací slova na řadě. Pokud dětem střídání těchto slov jde, zahrajeme si celou hru tak, jak je zapsána v učebnici.

Intonace

V tomto setkání zopakujeme intonaci v prostoru c^1 - e^1 . Pomůže nám následující moravská ukolébavka. Na tabuli zapíšeme melodii písničky *Halí dítě* (bez textu).

Zvolna

1. Ha-lí dí - tě, ko - lé - bu tě, až mi u - sneš, o - de - jdu tě.
2. Do - za - hrá - dky, na kar - lá - tky, do do - li - ny, na ma - li - ny.

Do tóniny uvedeme děti zpěvem sestupné a vzestupné řady tónů e^1 - c^1 . Zahrajeme tón e^1 a za současného ukazování not na tabuli jednoduchou melodii společně s dětmi zazpíváme. Využijeme slabiky *mo* nebo *no*. Pro děti bude opět překvapením, že samy dokázaly zazpívat písničku z not. Po intonačním nácviku - zpěvu melodie na slabiky - učitel představí píseň v její skutečné podobě, to znamená, že ukolébavku zazpívá i s jejím textem.

Sluchová analýza

Úkolem sluchové analýzy tohoto setkání bude rozlišování výšky tónů. Na klavír zahrajeme úryvek libovolné písně. Melodii hrajeme ve střední poloze, tj. v jednočárkované oktávě. Tentýž úryvek pak zahrajeme ve vyšší nebo nižší poloze. Úkolem dětí je rozhodnout, zda oproti původní melodii zazněl druhý úryvek výš nebo níž.

Poslech

Bernard Flies

Princi můj maličký, spi

CD č. 22

Práce s poslechem

Při poslechu hudby děti napodobují pohyb uspávání dítěte v náručí maminky. Dbáme na něžné a plynulé kolébání.

Celou ukolébavku můžeme dětem zahrát a zazpívat.

Hudba Bernhard Flies
Český text Z. Knitl

Andante

Prin - ci můj ma - lin - ký spi! Ptá - čko - vé slad - ce - již sní,
Dá - vno už zmlk den - ní vír, v zám - ku se ro - zho - stil mír,
Kdo je tu šťá - stně - jší kdes? Sa - mé jen bla - ho a ples,
dři - ma - jí ni - vy i háj, u - ti - chl ce - li - čký kraj,
ne - hne ni my - ška se již, prá - zdná je ku - chyň i spíž,
hra - ček i ml - sek tu máš, v ko - čá - rku vo - zit se dáš,
mě - si - ček stří - br - ný sám, o - kén - kem dí - vá se k nám,
je - nom přes ko - mo - mné práh, za - zně - lo ži - zni - vé ach!
vše - chno tu schy - stá - no mám, jen a - bys ne - pla - kal nám,
jak by se u - snou - ti bál, dři - mej, můj prin - ci, spi
Kdo si to ně - če - ho přál? Dři - mej, můj prin - ci, spi
kéž by co při - jde kdo znal! Dři - mej, můj prin - ci, spi
dál, spi dál spi dál!
dál, spi dál spi dál!
dál, spi dál spi dál!

14. hudební nápadník: Muzikanti

Poznáte písničky podle rytmu?

Rytmus písní uvedený v učebnici nejprve vytleskáme. Podle zvuku vytleskaného rytmu se děti snaží písničku uhadnout.

1. Maličká su
2. Halí belí
3. Pod naším okýnkem

Práce s písní

Ti zlosejnší muzikanti

Začátek písničky slouží k pozdějšímu upevnění zpěvu tónického kvintakordu.

První čtyři takty písně tvoří hudební otázku (předvětí), druhé čtyři takty, které jsou až na poslední tón s předvětím naprosto shodné, nazýváme hudební odpověď (závětí). Zpěv písničky můžeme zpestřit střídáním zpěvu dvou skupin. Jedna skupina bude zpívat předvětí, druhá závětí písně. Při zpěvu se děti nadechují právě po předvětí a závětí písně.

Pokud děti při zpěvu pochodují, nezapomeňte, aby zvýraznily těžkou (první) dobu v taktu přidupnutím.

Šel tudy

V písničce se zpívá o dudákovi, který zřejmě procházel nějakou vesnicí, ale na svůj nástroj - dudy - nevyhloužil ani hlásek. Nikomu nezahrál pro radost, pro potěšení. To zřejmě rozzlobilo nějakého starousedlíka, který o dudákovi složil tuto písničku. Muzikantovi v ní přeje, aby mu raději rarášek dudy rozbil, když nechce pěkně hrát.

Dětem vysvětlíme, že dudy jsou hudební nástroj, na který se vyluzují tóny pomocí vhánění vzduchu do jeho píšťal. Aby se vzduch do píšťal dostal, musí dudák při hře neustále stlačovat (dmýchat) levou rukou měch. (Vzduch je pak veden do zásobníku dud /tzv. kozlík/ a odtud je pomocí protitlaku pravé ruky rozdělován do píšťal. České dudy mají dvě píšťaly. Zadní píšťala, tzv. huk, vydává neustále jeden tón - tóniku. Přední píšťala se nazývá přednička.) Jednotlivé tóny pak hraje dudák podobně, jako se hraje na zobcovou flétnu, tedy odkrýváním a zakrýváním dírek na přední píšťale. (Vždy však musí zůstat odkryta pouze jedna díрка, jinak by zněl tón falešně.)

Zpěv písničky můžeme doprovodit pantomimickou hrou na dudy. Zpíváme ji rázně, s nádechem po čtvrtém taktu.

Instrumentální doprovod melodický

Pro dudáckou hru je typický doprovod tzv. dudácké kvinty. Dudáckou kvintu v naší písničce hrajeme na metalofon ($d^1 - a^1$). Hru tohoto jednoduchého doprovodu svěříme i méně zkušenému hráči.

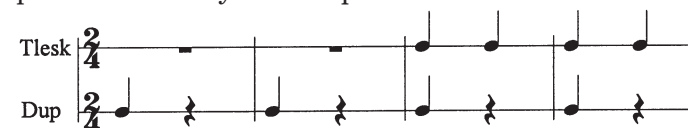
Hra na zvonkohru je pro nezkušené hráče složitější. Její part můžeme rozdělit mezi dvě děti. Jedno zahraje první čtyři takty, druhé si zapamatuje sled melodie druhého čtyřtaktí. Při instrumentálním doprovodu, který nacvičujeme s dětmi samostatně, nazapomeňme, že jsme v tónině D dur, a proto je nutné mít na zvonkohře kámen fis.

Instrumentální doprovod rytmický

Ostinátní doprovod vychází ze dvou rytmických figur, které odpovídají slovům z písně: *pískal, třískal* a *šel, měl*. Při hře na nástroj tato slova současně deklamujeme (hlavně zpočátku).

Rytmický doprovod zaznamenaný v učebnici můžeme nahradit i hrou na tělo. Místo hry cinkadla děti velmi lehce tleskají (dvěma prsty do dlaně). Místo hry bubínku dupou. Takovýto doprovod rozdělíme mezi dvě skupiny hráčů.

K ostinátnímu doprovodu zaznamenanému v učebnici můžeme přidat krátkou rytmickou přehru.

Písničky začínající tóny c^1 , d^1 , e^1 :

Kočka leze dírou (s. 7), *Co to zvoní, co to cinká?* (s. 11), *Muzikant* (s. 25), *Vyletěl holoubek* (s. 74), *Žezuličko, kde jsi byla* (s. 83)

Intonace

V tomto setkání věnujeme pozornost opakování intonace. Učitel vybere taková cvičení, která se dětem líbila, nebo ta, která potřebují zdokonalit.

Sluchová analýza

Píseň *Ti zlosejnší muzikanti* začíná prvním stupněm tóniny D dur, tedy tónem *d*. Zopakujeme si zpěv opěrné písně na první stupeň - *Kočka leze dírou*. Postupujeme stejně jako v 9. setkání.

Poslech

Ilja Hurník

Jak se kontrabas zamiloval

CD č. 23

Tato pohádka je jednou z pohádek *Příběhy jedné kapely*. Z 1. ročníku si zopakujeme poznatky o dvou hudebních nástrojích, kontrabas a pikole. V naší hudební pohádce mají tyto dva hudební nástroje hlavní slovo. Můžeme si o nich poslechnout i písničku *U nás v kapele* (CD k učebnici pro 1. ročník č. 36). Obrázky těchto dvou nástrojů najdeme také v učebnici 1. ročníku (s. 68).

Práce s poslechem

Otázky:

Kdo se v pohádce zalíbil kontrbasu? (pikola)

Který ze dvou sólových nástrojů - kontrabas, pikola - má hlubší hlas?

Které zvířátko může svým hlasem napodobit pikola a které kontrabas? (ptáček, medvěd)

Který hudební nástroj poradil kontrbasu, aby svými kolíky natáhl strunu? (klarinet)

Mohla hrát kapela i bez rozbitého kontrbasu? (ne)

S dětmi hovoříme o důležitosti a nepostradatelnosti všech nástrojů v kapele. Není možné vynechat žádný hudební nástroj, byť by ve skladbě zahrál třeba jen jeden tón. Dětem povíme, že pikola vyluzuje své tóny pomocí dechu hráče, který do ní fouká podobně jako některé z nich na zobcovou flétnu. Je nutné ukázat odlišné držení nástrojů. Na kontrabas se vyluzují tóny pomocí tahů (smyků) smyčce na strunách.

O kontrbasu (lidově base) můžeme dětem přednést i následující básničku. S recitací mohou děti pomoci. Jejich úkolem je říkat slova *brum* a *šrum*.

Basa

Petr Domš

U muziky basa bručí,
brum - brum - brum.

Starý basák k ní se krčí,
šrum - šrum - šrum.

Struny tlusté na tři prsty,
nikdo na nich nechce hrát,
jen ten starý basák umí
na ně pěkně zavrzat.

U muziky basa hrála,
brum - brum - brum.
Chasa při ní tancovala,
šrum - šrum - šrum.

15. hudební nápadník: Zvědavost, zvidavost

Práce s písní

Hra na květiny

Tato písnička patří mezi tzv. písně dialogické. Dialog je veden mezi zpěvem sboru a sólistou. Doporučujeme nacvičovat píseň nejprve tak, jako by šlo o zpěv jedince, který se sám ptá i odpovídá - jako by trpěl samomluvou. Odpovědi, tedy zpěv sólisty, odlišíme dynamikou, děti budou zpívat o poznání tišeji. Vzhledem k tomu, že se jedná o velmi jednoduchou píseň, nebude dělat dětem potíže zazpívat ji brzy opravdu dialogicky. Rozhovor zpočátku povedou dvě skupiny, pak dáme prostor sólovým zpěvákům. V každé sloce bude sólo zpívat jiné dítě.

Melodie písně je založena na opakování jednoduchého říkadlového nápěvu. Při zpěvu proto budeme velmi důsledně dbát na dodržení čisté intonace, a to i u méně zdatných zpěváků.

Úkolem dětí bude prohlédnout si pečlivě notový zápis písně a určit druhy not, kterými je melodie písničky zaznamenána (čtvrtové a osminové). Děti se řídí „hudebními obrázky“ zakreslenými v učebnici.

Ke zpěvu písničky si můžeme s dětmi zahrát i malou pohádku.

Malá pohádka

Václav Fischer

Sluníčko pomalu zahánělo paní Zimu a bílé peřiny již poodkrývaly lesní paloučky.

Jedno dítě: Paní Zimo, dej do vínku kvítek pro maminku!

Jiné dítě: Ráda dám, ráda dám, jenom jednu barvu mám.

Všichni: A kterou?

Učitel: Hádej! Jestli uhodneš, mamince ji utrhneš.

(Zpěv první sloky písničky)

A sněženka se nechala utrhnout a šla. Ale samotinké jí bylo v teplé dětské dlani smutno. Jakápak je to kytička pro maminku, když nesvítlí všemi barvami?

Jedno dítě: Paní Vesno, dej do vínku jarní kvítek pro maminku!

Jiné dítě: Ráda dám, ráda dám, jenom jednu barvu mám.

Všichni: A kterou?

Učitel: Hádej! Jestli uhodneš, mamince ji utrhneš.

(Zpěv druhé sloky písně)

A petrklíč se přidal a šel. Ale oběma kvítkům bylo pořád ještě smutno.
 Jakápak je to kytička jenom ze dvou barev?
Jedno dítě: Jarní louko, dej do vínku ještě kvítek pro maminku!
Jiné dítě: Ráda dám, ráda dám, jenom jednu barvu mám.
Všichni: A kterou?
Učitel: Hádej! Jestli uhodneš, mamince ji utrheš.

(Zpěv třetí sloky písně)

Všichni: Kvítek modrý, žlutý, bílý radostí se rozzářily. Přidám ještě konvalinku a mám kytku pro maminku.

Intonace

Jako intonační cvičení nám v tomto setkání poslouží rozpočítadlo *U potoka roste kvítí*. Toto říkadlo děti zhudebníují na třech tónech - c¹, d¹, e¹. Melodii musí vést tzv. krokem - to znamená, že zde nesmí být použit skok c - e nebo e - c (správné řešení viz notová ukázka). Prvním i posledním tónem zhudebněného říkadla musí být tón c¹.

Sluchová analýza

Ve sluchové analýze tohoto setkání budou děti rozlišovat, zda uslyší jeden nebo více tónů. Hrajeme tóny na klavír. Buď zazní samostatný tón, nebo souzvuk několika tónů - nejlépe harmonický kvintakord (příklad viz notová ukázka). Tóny i akordy lze hrát v různých polohách - vysoko, hluboko. Úkolem dětí je rozhodnout, kdy uslyší hrát více tónů a kdy pouze jeden. Pokud děti slyší jeden tón, zvednou ruku se zdviženým palcem. Když zaregistrují tónů více, nereagují žádným pohybem.

Poslech

Wolfgang Amadeus Mozart

(rakouský hudební skladatel, 1756-1791)

Malá noční hudba, Serenáda č. 13 G dur

(úvodní část 1. věty)

CD č. 24

Malá noční hudba patří mezi nejpopulárnější hudební díla Wolfganga Amadea Mozarta. Tuto serenádu, chcete-li večerní hudbu (slovo sera znamená italsky večer), komponoval Mozart v době, kdy současně pracoval i na opeře *Don Giovanni* (v létě roku 1787). Svěží a půvabné dílo vzniklo pravděpodobně na objednávku pro nějakou zahradní slavnost ve Vídni. V době rokoka byly totiž takovéto večerní zábavy, které se samozřejmě neobešly bez hudby, obvyklé. Pod širým nebem, většinou v zámeckých parcích či zahradách, hráli hudbu pro pobavení svých pánů jejich služebníci.

Hlavní myšlenkou 1. věty Mozartovy *Malé noční hudby* je motiv podobný fanfáře. Tímto motivem jako by hudebníci svolávali účastníky slavnosti z odlehlých částí zahrady k poslechu líbezné hudby.

(Ukázka je notována o oktávu níž, než je ve skutečnosti hrána.)

Allegro

Práce s poslechem

Hlavní hudební myšlenku 1. věty zahrajeme dětem na klavír. Tuto melodii si můžeme s dětmi i zazpívat. Využít můžeme následující jednoduchý text: *Pojďte, pojdte, pojdte všichni sem!*

Allegro

Po-jd'te, po-jd'te, po-jd'te vši-chni sem. Po-jd'te ..

Úkol:

Poznáte ve skladbě místo, kde se hudba předchozí ukázky opakuje? V daném okamžiku zvedněte ruku.

Snažte se rozpoznat, ve kterém místě skladby dojde poprvé ke ztišení hry orchestru. Hudebníci budou hrát následující melodii:

Otázky:

Myslíte si, že obrázek v úvodu našeho setkání by mohl vyjadřovat hudbu, kterou jste právě poslouchali? (Nevycházejte z názvu skladby, ale pouze z hudby.) Pokud ne, řekněte proč. (Obrázek je smutný, barvy ani tvary obrazců neodpovídají hravé a svěží náladě ukázky *Malé noční hudby*.)

Jakým barvám jste dali ve svých kresbách přednost vy?

16. hudební nápadník: Já - ty - my

Práce s písni

Ty a já

Před zpěvem písně nacvičíme nejdříve její obtížnější část. Odpovídá textu „*procházíme se cha chá, procházíme se cha chá*“. K nácviku využijeme hru na ozvěnu. První dvoutaktí zazpíváme následovně:

Děti po nás zpěv opakují. Pak zazpíváme i druhé dvoutaktí:

Nakonec zazpíváme všechny čtyři takty najednou.

Celou písničku učíme děti zpívat současně s pohybovým doprovodem písně.

Oprava nedopatření v 1. vydání učebnice: chybějící text poslední notové osnovy - „*ty mi podáš obě dvě a procházíme se*“.

Úkol:

Najděte v písni sestupnou melodii. (odpovídá slovům „*procházíme se*“)

Já mám koně

Před zpěvem písně si s dětmi popovídáme o tom, čím se koně vlastně krmí. V písničce se zpívá o ovsu, obroku a jeteli. Oves a obrok znamenají totéž - jedná se o druh obilí; jetel je zelené krmivo.

Nejobtížnějším místem této písně je její melodicky odlišná část (9. - 12. takt). Tento poměrně náročný úsek písničky necháme zpočátku zpívat pouze dobré zpěváky. Ostatní děti odposlouchají čistou intonaci a lehkost jejich zpěvu. Písničku pak zpíváme tak, že dobří zpěváci zpívají píseň v celém jejím rozsahu, slabší zpěváci pouze opakující se melodii písně. Při zpěvu věnujeme pozornost správné artikulaci, která závisí na dostatečném uvolnění čelisti.

Písničku nemusíme zpívat pouze na text, ale např. i na slabiky *ja cha*. Na tyto slabiky zpíváme především melodii obtížnější části písně.

Úkol:

Vytleskejte rytmus této písně.

Zpěv písně můžeme doprovodit i hrou na rytmické nástroje. Na bubínek hrajeme vždy první dobu v taktu, hůlkami vyjádříme rytmus písně.

Otázky:

Jak říkáme znaménku, které je zapsáno na konci prvního čtyřtaktí? (repetice)

Co tento znak znamená? (opakování - prvního čtyřtaktí písně)

Jaké druhy not najdete v písni? Srovnejte s obrázkem na s. 68.

Intonace

V tomto setkání se opět vrátíme k intonaci tónů g^1 , f^1 , e^1 . Pomocí těchto tónů zpíváme známé rozpočítadlo *Ententyky dva špalíky*. Postup nácviku bude totožný jako u předchozích intonačních cvičení:

1. Zápis melodie říkanky na tabuli (nemusíme zapisovat rytmus)
2. Ukazování melodie na tabuli (i s rytmem - melodii říkanky si učitel v duchu zpívá)
3. Zpěv ukazované melodie na libovolné slabiky
4. Zpěv melodie na text rozpočítadla

Pokud by dětem intonace podle ukazování melodie na tabuli nešla, prozradíme jim, že se jedná o melodii známého rozpočítadla. Děti si pak melodii lépe vybaví a spojí s notovým zápisem. Zpočátku je však důležité pokusit se o zpěv melodie na slabiky.

Sluchová analýza

Písnička tohoto setkání *Ty a já* je písni, která začíná pátým stupněm tóniny C dur. Zopakujeme si opěrnou píseň na pátý stupeň - *To je zlaté posvícení*. Řídíme se pokyny uvedenými ve 12. hudebním nápadníku.

Poslech

Joseph Haydn (rakouský hudební skladatel, 1732-1809)

Koncert pro trubku a orchestr Es dur

(3. věta)

CD č. 25

Koncert pro trubku a orchestr Es dur složil Joseph Haydn pro svého přítele Antona Weidingera v roce 1796. Tento koncert byl určen právě vynalezené trubce s klapkovým mechanismem. Haydnův přítel, člen orchestru císařské kapely ve Vídni, byl jedním z prvních hráčů na tento nový nástroj. (Snahou klapkového mechanismu bylo rozšířit zásobu tónů trubky o chromatické půltóny.)

Z *Koncertu Es dur* uslyšíme poslední větu. Hlavní téma, které obsahuje následující notová ukázka, se v poslechové skladbě několikrát vrací.

Práce s poslechem

Předchozí úryvek nejdříve několikrát zahrajeme na klavír. Úkolem dětí je zapamatovat si tuto melodii tak, aby ji při poslechu skladby z CD dokázaly rozpoznat. Kromě úvodní části ukázky, kde zazní téma ve smyčcích a poté je citováno celým orchestrem, uslyšíme úryvek v podání trubky. Pokaždé, když děti známou hudbu - sólo trubky - zaregistrují, pantomimicky hru na tento nástroj napodobí. Učitel „hraje na trubku“ společně s dětmi.

17. hudební nápadník: Létání

Práce s písní

Vyletěl holoubek

Před nácvikem písně postupujte podle pokynů v oddílu intonace.

Tato velmi jednoduchá písnička s malým tónovým rozsahem nebude dělat dětem při nácviku žádné problémy. Nádechy v písni vedeme v době pomlky a pak po prvním slově *zahoupal*. Co se týká výslovnosti, dbáme na to, aby děti nespojovaly slova *zahouka*, *až* a *zahoupal*, *až*. Slova od sebe oddělíme. Musíme však dát pozor, aby děti ve slově *až* nenasadily hlásku *a* tzv. tvrdě.

Děti seznámíme s tím, že v taktu se nemusí vždy počítat pouze do dvou. Takt může mít i delší trvání. V písničce *Vyletěl holoubek* trvá na tři doby. V notovém zápisu poznáme třídobý takt podle horní číslice za houslovým klíčem (3).

Úkol:

Podle tříbarevného balonku vyhledejte další písničku v třídobém taktu. (*Já do lesa nepojedu*, s. 87)

Třídobý takt dětem přiblížíme hrou *Hrajeme do tří*. Děti samostatně hledají tříslabičná slova. Každá slabika slova odpovídá jedné čtvrtkové notě. (Děti již názvosloví not znají.) Současně s deklamací textu hrajeme jednotlivé doby (tři čtvrtkové noty) na nástroje Orffova instrumentáře, anebo je vytleskáváme.

Příklady tříslabičných slov: letiště, letadlo, kapitán, letuška, pasažér, stoupání, klesání, přistání, počítač, lednice, nádobí, oblaka, sluníčko, kormidlo, námořník, potápěč, ponorka, lodička apod.

Pějme píseň dokola

Ke zpěvu této písničky se vrátíme v 5. ročníku. Poslouží nám k vysvětlení hudební formy nazvané rondo. V učebnici je zaznamenaná

česká verze této písně. Následující notová ukázka patří variantě moravské.

Ke hře můžeme zvolit i jiné, lehčí téma. Například písničky, kde se zpívá o vodě, přírodě apod.

Písničky o létání z 1. ročníku: *Za tou naší stodoličkou* (učebnice pro 1. ročník, s. 31), *Včelka* (s. 85).

Intonace

K intonaci nám v tomto setkání poslouží hra na otázku a odpověď - *Létá-nelétá*. Při této hře si děti upevní intonační jistotu zpěvu kučkově tercie.

K nácviku intonace je určena také píseň *Vyletěl holoubek*. Její první tři takty zaznamenejme na tabuli. Děti zazpívají danou melodii podle notového zápisu na slabiku *zo*. Intonace by již neměla dělat žádné potíže.

Sluchová analýza

Písnička tohoto setkání - *Vyletěl holoubek* - je pro nás příležitostí zopakovat si s dětmi melodické úryvky stoupající a klesající melodie. Řídíme se pokyny, které najdeme ve 2. hudebním nápadníku.

Poslech

Maurice Ravel (francouzský hudební skladatel, 1875-1937)
Suita č. 2 z baletu *Daphnis et Chloe* **CD č. 2**

Námětem tohoto baletu je starořecký příběh o lásce pastýře Daphnise a pastýřky Chloe. Jejich láska byla ohrožena únosem Chloe. Při tanečních hrách totiž nečekaně přepadli pastýře piráti, kteří dívku unesli. Nakonec přece jen všechno dobře dopadlo. Bůh Pan vyslyšel

prosby Daphnise a pomohl jeho milé uniknout ze zajetí. Celý příběh je zakončen oslavným tancem a radostí u sochy přírodního boha Pana.

Inspirací k Ravelově představě antického Řecka byly obrazy francouzských malířů konce 18. století, především Louise Davida. Ravel sám o tom říká: „Vzal jsem si za úkol najít hudební protějšek k představě antického Řecka mých snů, která je velmi blízká onomu obrazu Řecka, jak jej viděli francouzští malíři z konce 18. století.“

Zajímavé je, že se premiéra tohoto díla neuskutečnila ve scénickém provedení, ale na koncertním podiu (obě 1912). *Balet Daphnis et Chloe* zůstal v podobě dvou orchestrálních svit součástí světového koncertního repertoáru až do dnešní doby.

1. svita (*Nokturno, Interludium, Bojový tanec*)
2. svita (*Svíтанí, Pantomima, Bakchanále*)

Práce s poslechem

Tato hudba líčí probouzející se přírodu, zpěv ptáků a vycházející slunce. Tichý úvod skladby patří přírodě probouzející se ze spánku. V hudbě uslyšíme první ranní zpěv ptáků (housle, příčná flétna), zvuk postupně sílí, sluníčko pomalu vychází. V dynamickém vrcholu naší ukázky se slunce vyhoupne nad obzor (1:04). Zvuk pak opět slábne a konec ukázky patří jakémusi hudebnímu vyprávění violoncell. O čem asi jejich hudba vypravuje? Je to snad vzpomínka, nebo přání? Děti se pokusí říci, co hudba vypráví právě jim.

Otázky:

Poznali jste, který hudební nástroj napodoboval zpěv ptáků? (flétna)

Úkol:

Zvednutím ruky označte, ve kterém místě se poprvé ozve smělejší zpěv ptáčka. (0:43)

18. hudební nápadník: V zoologické zahradě

Práce s písní

Pět minut v Africe

Tato písnička svým způsobem navazuje na předchozí setkání. Co se týká její hudební formy, opět jde o formu ronda. Neustále stejná melodie refrénu se střídá s recitací jednotlivých slok písně. K této písničce se znovu vrátíme v 5. ročníku.

Před vlastním zpěvem nacvičíme s dětmi nejdříve rytmus refrénu,

a to pomocí hry na ozvěnu. Nejprve vytleskáme rytmus prvního dvoutaktí písně, děti po nás rytmus zopakují. (Stejným způsobem nacvičíme s dětmi rytmus celé písně.) Pokud dětem tleskání rytmu dvoutaktí nedělá žádné potíže, vytleskáme delší rytmické celky - čtyři a pět taktů refrénu. Pak spojíme tleskání rytmu s deklamací textu. Na závěr přidáme k textu melodii a refrén zazpíváme. Jednotlivé sloky písně recitují buď sólisté, nebo skupinky dětí. Při jejich recitaci dbáme na správnou rytmickou deklamací.

Intonace

K upevnění intonace kukačkové tercie opět slouží hra na otázku a odpověď *Co jsi viděl v ZOO?*

Sluchová analýza

V tomto setkání mají děti podle notového záznamu poznat písničky, které se ukrývají v jednotlivých notových osnovách (s. 81). Pokud by byl pro děti tento úkol těžký, úryvky zazpíváme. Pozor, melodii zpíváme brumendem, tedy bez textu.

V této hře můžeme dále pokračovat. Zpívat však budou děti. Každé si vybere svou oblíbenou písničku a brumendem zazpívá její začátek. Úkolem ostatních je přijít na název takto utajené písničky.

Poslech

Václav Trojan (český hudební skladatel, 1907-1983)

***Žabák z hudby k filmu Císařův slavík* CD č. 26**

Císařův slavík je celosvětově uznávaný barevný loutkový film. Dílo Jiřího Trnky a Václava Trojana bylo inspirováno pohádkou Hanse Christiana Andersena *Slavík*.

Obsah filmu:

Děj začíná v dětském pokoji nemocného chlapce, kterému se v horečce zdá sen. Tímto snem je vlastně pohádka o slavíku a čínském císaři. V zahradě císařského paláce přistane balon s malým cestovatelem - námořníkem. Ten přivezl císaři dar. Je jím krásná kniha s obrázky vyjadřujícími život v čínské zemi. Z obrázků zaujme císaře nejvíce slavík - ptáček, kterého nikdy ve své zemi neviděl ani neslyšel. Zpěv slavíka neznají ani dvořané z jeho císařského paláce. To císaře rozzlobí. Jeho hněv však brzy přejde ve smutek a v rozhodnutí slavíka

najít. Zvláštní poselstvo, které slavík hledá, je úspěšné, a tak se slavík brzy stane ozdobou císařského paláce a radostí samotného císaře.

V den, kdy slaví císař svátek, přichází od malého cestovatele poštou druhý dárek. Je jím zlatem a drahokamy ozdobený umělý slavík. Císař je darem nadšen, na živého slavíka zapomene a se svými dvořany do omrzení poslouchá stále stejnou, dokola se opakující melodii hracího strojeku. Mechanická hračka však nemá dlouhého trvání a nakonec se rozbije. Mezitím ale uletěl opravdový, živý slavík. Ztráta obou zpěváků je příčinou císařova vážného onemocnění. V poslední chvíli však přece jen přiletne na okno živý slavík a svým zpěvem císaře uzdraví.

Práce s poslechem

Část, kterou děti uslyší, je obsahově spjata s blouděním a hledáním poselstva, vyslaného císařem za účelem nalezení živého slavíka. Toto hledání je vyjádřeno žabí serenádou. V sólové hře děti uslyší hrát trombon (běžně nazývaný pozoun). Jeho zvláštní zvuk, který mistrně napodobuje zpěv žabáka, docílí hráč zakrýváním a odkrýváním dusítka. Dusítko se vkládá do otvoru trubky, z něhož vycházejí tóny.

Po prvním poslechu skladby zahrajeme část žabí serenády na klavír.

Pro zjednodušení je uvedena i notace v houslovém klíči. Pokud ji využijete, hrajte melodii o oktávu níž.

Při opakovaném poslechu děti známou část sluchem sledují a ve skladbě pak melodii hledají.

K poslechu můžeme nacvičit následující rytmickou ostinátní figuru.

Při poslechu skladby děti tuto rytmickou figuru odříkávají šeptem. Velmi důležitá je zde role učitele, který musí dětem včas ukázat, kdy přichází chvíle jejich žabího kvákaní (0:23 - 0:55, 1:15 - 1:30). Učitel deklamuje společně s dětmi.

Tuto hru můžeme využít i k nácvičení rytmického dvojhlasu: v rytmické deklamaci „kvákání“ se podle učitelových pokynů střídají dvě skupiny dětí. Děti musí dávat bedlivý pozor, na kterou ze skupin učitel ukáže.

Poslech

Abraxas: ZOO

CD č. 27

Abraxas je česká rocková skupina, která vznikla v Praze v roce 1976.

Práce s poslechem

K melodii této písničky děti libovolně pohybově improvizují.

19. hudební nápadník: V přírodě

Práce s písní

Žezuličko, kde jsi byla

První takt této písně je pěvecky velmi komplikovaný. Zpěv písničky proto zahájíme samostatným nácvičením zmíněného taktu. Nejprve zazpíváme následující model:

Model transponujeme i do vyšší polohy. Pak následuje zpěv legata:

Zpěv nesmí být příliš rychlý, aby děti stačily všechny tóny pěkně vyzpívat. Následuje zpěv melodie na text písně:

Všechny šestnáctinové noty musí být stejně dlouhé. Žádná nesmí být ani zkrácena, ani prodloužena.

První sloku písničky mohou zpívat všechny děti, druhou sloku zazpívá sólista. Stoupající a klesající melodii první části písně můžeme vyjádřit pohybovým doprovodem obdobně jako v 1. setkání při zpěvu písničky *Kočka leze dírou*.

V této písničce jde především o navození hlavového tónu pomocí kukání. Pokud bude varianta se šestnáctinovými legatovými notami pro děti příliš obtížná, využijte snazší podobu této písně.

Intonace

V učebnici jsou uvedena dvě intonační cvičení v prostoru c^1 - e^1 . Úkolem dětí je tyto melodie samostatně zazpívat. Před zpěvem udáme počáteční tón. Melodie zpíváme na jména not nebo na libovolnou slabiku.

Sluchová analýza

V tomto setkání se opět vrátíme k reprodukci jednoduchých úryvků předzpívaných učitelem. Bližší pokyny najdete v 7. hudebním nápadníku.

Poslech

Antonín Dvořák (český hudební skladatel, 1841-1904)

V přírodě op. 91

CD č. 28

Toto dílo A. Dvořáka bylo původně součástí cyklu tří předeher - *Příroda*, *Život* a *Láska*. Jmenované programní přede hry komponoval Dvořák v letech 1891-92. Později však jejich názvy pozměnil; vznikly tak tři samostatné skladby: *V přírodě*, *Karneval*, *Othelo*.

Práce s poslechem

Otázky:

V jaké dynamice zazněl začátek naší ukázky - silně, nebo slabě? Kterou zhudebněnou říkanku vám připomíná kratičká melodie, jež se v našem hudebním úryvku mnohokrát opakuje? (*Houpy, houpy*)

Allegro ma non troppo

Mohla by být tato hudba hrána jako ukolébavka před spaním? Jestliže ne, proč?

Který z Orffových nástrojů jste zaslechli v ukázce hrát? (triangl)

Slyšeli jste v ukázce zpěv ptáčeků?

Kdy začíná hudba nabývat na síle? Zvedněte ruku.

20. hudební nápadník: V lese a u potoka

Práce s písní

Já do lesa nepojedu

Tato píseň již patří k náročnějšímu pěveckému repertoáru. Má poměrně velký hlasový rozsah. Písničku zpíváme rozhodně - rezolutně. K tomuto výrazu nám dopomohou důrazy na první dobu každého druhého taktu.

Písničku můžeme zazpívat i na slova *pam pa dam pam* nebo *tam ta dam tam*.

(zlatý = zlatá mince z doby Rakousko-Uherska, tolar = stříbrná mince užívaná v českých zemích v letech 1458-1857)

Holka modrooká

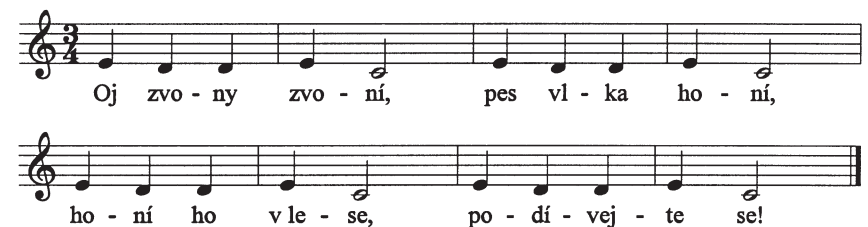
Tuto písničku zpíváme v živějším tempu a s výraznou artikulací. Při zpěvu akcentujeme čtvrtové noty (jsou označeny >). Čtvrtové pomlky vyjádří děti tlesknutím. Úkol v učebnici se vztahuje na melodicky odlišnou část písně, odpovídající slovům „*v potoce je velká voda, vezme-li tě, bude škoda*“.

Intonace

Děti by měly v závěrečném setkání dokázat samostatně zazpívat jednoduchou písničku, jejíž melodie se pohybuje v intonačním prostoru c¹ - e¹.

Podle notového záznamu si zazpíváme písničku *Oj, zvony zvoní*.

Zvolna

Nejprve zaznamenáme melodii písničky i s jejím rytmem na tabuli. Společně vytleskáme rytmus písně. K rytmu přidáme deklamaci jejího textu. Samostatně pak zazpíváme melodii písničky včetně správného rytmu, a to na slabiku *mo*. K usnadnění intonace začátku písně zazpíváme sestupnou tónovou řadu *e d c* (*Maličká su*). V závěrečné fázi nácviku spojíme rytmus, text a melodii písně.

Sluchová analýza

Děti budou zpívat začátky písní, jejichž první tón je současně prvním stupněm tóniny. Zpěv jednotlivých písní po kratší době ukončíme a řekneme dětem, kterou další píseň mají začít zpívat. Při zpěvu písní tóninu neměníme.

Písňe začínající prvním stupněm: *Kočka leze dírou, Okolo Frýdku cestička, Co to zvoní, co to cinká?, Muzikant, Já jsem kováříček, Ti zlo-sejnší muzikanti, Já mám koně, Vyletěl holoubek, Já do lesa nepojedu.*

Poslech

Abraxas: Země se točí pořád dokola CD č. 29

Při poslechu této písňe najdeme tři odlišné roviny: samostatnou instrumentální hru, hru se zpěvem textu („země se točí...“) a instrumentální hru se zpěvem na vokály (aaa). Tyto tři roviny rozlišíme pohybem.

Samostatnou instrumentální hru doprovodíme pravidelným tleskáním. Instrumentální hru se zpěvem textu doprovodíme točením rukou před tělem - jako by se otáčely lopatky mlýnského kola. Při tomto pohybu pouze nestojíme. Tělo se pohybuje nahoru a dolů - můžeme být ve výponu, ale i ve dřepu - náš pohyb nesmí nikde ustrnout. Poslední část, kde slyšíme zpěv vokálů, patří libovolné pohybové improvizaci dětí. Tyto tři části se v písni opakují; doprovázíme je vždy stejným pohybovým doprovodem. U dětí tak cvičíme postřeh a včasné reakce na změnu hudby.

* * *

Ludwig van Beethoven

(německý hudební skladatel, 1770-1827)

Sonáta pro klavír č. 14 cis moll op. 27 Měsíční svit, 1. věta

CD č. 30

Beethoven pojmenoval tuto sonátu *Sonata quasi una fantasia*. Posledním slovem nás upozorňuje, že skladba není zapsána jako typická sonáta obvyklá v tehdejší době, ale že je spíše jakousi fantazií. Dnes vžitý název sonáty *Měsíční svit* nepochází od samotného Beethovena, ale od hudebního spisovatele Ludvíka Rellstaba, který jím chtěl vyjádřit své pocity z 1. věty tohoto díla. Hudba mu prý připomínala pohled na Vierwaldstädtské jezero v měsíční záři. Sonátě se také říkalo *Sonáta Zelené loubí*. Hudba této skladby vyvolávala u různých lidí různé pocity. Někomu připadala jako modlitba, jinému jako vyjádření přírodní nálady. Zmíněnou sonátou se nechala inspirovat i anglická skupina Beatles ve své skladbě *Because (Protože)*.

Beethoven věnoval tuto sonátu své bývalé žačce na klavír - italské hraběnce Giulietě Guiccardi. Mnozí proto usuzovali, že motivem vzniku skladby byla velká, nešťastná láska. Pravda však je, že okolnosti vzniku skladby nejsou známy. Při jejím poslechu proto na sebe nechme hudbu působit tak, aby v nás mohla vyvolat naše vlastní city.

Mgr. MARIE LIŠKOVÁ

METODICKÁ PŘÍRUČKA k učebnici **HUDEBNÍ VÝCHOVA** pro 2. ročník základní školy

Obálka Václav Hanuš

Sazba not Kvido Dostál

Vydalo roku 1999 SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost,

Bělehradská 47, 120 00 Praha 2

Odpovědná redaktorka PhDr. Milana Čechurová

Výtvarný redaktor Václav Hanuš

Typografie a technická redakce Marcela Jirsová

Sazba Regra, s.r.o., Ústí nad Labem

Publikaci vyrobila Serifa, s.r.o., Jinonická 80, Praha 5

Počet stran 80

1. vydání

Cena 65 Kč

53701

ISBN 80-7235-065-X

Učebnice si můžete objednat na adrese:

SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost,

Ostrovní 30, P. O. Box 123, 111 21 Praha 1

tel./fax (02) 24 23 72 69

www.spn.cz

nebo

Expediční středisko FORTUNA, Čestlice 108, 251 70 Praha-východ,

tel. (02) 90 05 33 34, fax (02) 90 05 33 35

Učebnice si můžete přímo zakoupit na adrese:

Knihkupectví FORTUNA, Ostrovní 30, 110 00 Praha 1

tel./fax (02) 24 23 45 15